

Канцеларија за демократске институције и људска права

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

ОПШТИ ИЗБОРИ

3. октобра 2010.

Коначни извјештај Изборне посматрачке мисије ОСЦЕ/ОДИХР-а

Варшава

17. децембра 2010.

САДРЖАЈ

I.	ИЗВРШНИ САЖЕТАК	1
II.	УВОД И ЗАХВАЛНОСТ	3
III.	ИСТОРИЈАТ И ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ	4
IV.	ПРАВНИ ОКВИР И ИЗБОРНИ СИСТЕМ.....	4
	A. ПРАВНИ ОКВИР	4
	B. ИЗБОРНИ СИСТЕМ.....	6
V.	ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА.....	7
	A. ПРЕГЛЕД.....	7
	B. ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА.....	8
	C. ОПШТИНСКЕ ИЗБОРНЕ КОМИСИЈЕ.....	9
	D. БИРАЧКИ ОДБОРИ	10
VI.	РЕГИСТРАЦИЈА ГЛАСАЧА	10
	A. ПРЕГЛЕД.....	10
	B. ГЛАСАЊЕ У ИНОСТРАНСТВУ	11
	C. ИНТЕРНО РАСЕЉЕНА ЛИЦА И МОБИЛНО ГЛАСАЊЕ	12
VII.	РЕГИСТРАЦИЈА КАНДИДАТА	13
VIII.	ИЗБОРНА КАМПАЊА И ФИНАНСИРАЊЕ КАМПАЊЕ	13
	A. ИЗБОРНА КАМПАЊА	13
	B. ФИНАНСИРАЊЕ КАМПАЊЕ.....	15
IX.	МЕДИЈИ.....	16
	A. МЕДИЈСКИ ПРОСТОР	16
	B. МЕДИЈСКИ РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР	16
	C. РЕЗУЛТАТИ МОНИТОРИНГА МЕДИЈА	17
X.	УЧЕШЋЕ ЖЕНА.....	19
XI.	УЧЕШЋЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	20
XII.	ДОМАЋИ И МЕЂУНАРОДНИ ПОСМАТРАЧИ	20
XIII.	ПРИГОВОРИ И ЗАХТЈЕВИ	21
XIV.	ДАН ИЗБОРА	22
XV.	НАЈАВА РЕЗУЛТАТА И ДЕШАВАЊА НАКОН ИЗБОРА.....	24
	A. ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ И ОБЈАВЉИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА	24
	B. ЖАЛБЕ.....	26
XVI.	ПРИТУЖБЕ.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
	A. ПРИОРИТЕТНЕ ПРЕПОРУКЕ.....	27
	B. ОСТАЛЕ ПРЕПОРУКЕ	28
	АНЕКС: КОНАЧНИ РЕЗУЛТАТИ.....	29
	О ОСЦЕ/ОДИХР-У	35

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА, ОПШТИ ИЗБОРИ
Изборна посматрачка мисија ОЕБС/ОДИХР-а
Коначни извјештај¹

I. ИЗВРШНИ САЖЕТАК

На позив Централне изборне комисије (ЦИК) Босне и Херцеговине (БиХ) да прати опште изборе 3. октобра, ОЕБС/ОДИХР је 26. августа упутио Изборну посматрачку мисију (ИПМ). Избори су процјењивани у свјетлу њиховог поштовања обавеза према ОЕБС-у и других међународних стандарда за демократске изборе, као и националног законодавства. На изборни дан, ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а је удружио напоре са делегацијама Парламентарне скупштине ОЕБС-а (ПС ОЕБС), Парламентарне скупштине Савјета Европе (ПССЕ) и Парламентарне скупштине Организације Сјеверноатлантског савеза (ПС НАТО).

Избори 2010. били су други општи избори које су у потпуности спровеле власти БиХ. Уопштено говорећи, спроведени су у складу са обавезама ОЕБС-а и Савјета Европе, али одређена кључна подручја захтијевају даљу акцију. Мада правни оквир пружа задовољавајућу основу за спровођење демократских избора, уопштено говорећи, он садржи етнички заснована ограничења на право кандидовања. То представља кршење Европске конвенције о људским правима и правно обавезујуће одлуке Европског суда за људска права (ЕЦХР), као и обавеза према ОЕБС-у.

ЦИК је функционисао ефикасно и уживао опште повјерење актера у изборном процесу. Предузео је пројекат побољшања своје софтверске платформе, укључујући табеларни приказ и објављивање резултата избора. Општинске изборне комисије (ОИК) углавном су биле добро организоване иако су повремено на њихов рад утицали недовољно финансирање и неадекватан канцеларијски простор. Именовање бирачких одбора на бирачким мјестима (БО) нарушавали су политички кандидати који су међусобно мијењали мјеста у БО-има. ЦИК је први пут припремио приручнике за обуку БО-а. Ипак, на дан избора један број БО-а имао је тешкоћа у прописном праћењу комплексних и дугих изборних процедура, поготово оних везаних за отварање бирачког мјеста и бројање гласова.

Јединствени Централни бирачки списак (ЦБС) кориштен је по други пут на општим изборима и уживао је повјерење јавности. Око 35 одсто становника Брчко дистрикта, међутим, није било укључено у ЦБС и није им допуштено да гласају или да се кандидирају у ентитетску или државну изборну трку пошто нису изабрали опцију гласања за један од двају ентитета,² што специфично налаже закон у Брчком. Први пут су бх. бирачи који живе у иностранству могли да гласају у дипломатским представништвима БиХ, поред постојеће могућности гласања путем поште.

ЦИК је издао сертификате за укупно 3.900 кандидата из 32 политичке странке, 10 коалиција и 7 независних кандидата (без кантоналних избора), дефинисаних као 'изборни субјекти', за опште изборе 2010. Ово је бирачима понудило широк избор политичких опција.

Изборна кампања је била видљива у цијелој земљи, поготово у градовима. Уопште, атмосфера кампање била је мирна иако повремено обиљежена националистичком реториком и запаљивим изјавама. Кандидати су углавном били у стању да воде своје

¹ Енглеска верзија овог извјештаја једини је званични документ. Обезбијеђени су незванични преводи на српски, босански и хрватски језик.

² Федерација БиХ (ФБиХ) или Република Српска (РС).

активности кампање без ометања, било од власти или других странака. Питања уставне реформе и етничке подјеле које стоје иза тога и даље су остала свеprisутна у кампањи.

Један број политичких кандидата изразио је незадовољство прописима о финансирању кампање и њиховом недовољном транспарентношћу. Посебно су навели да су прописи у погледу ограничења донација превише рестриктивни, те да су дискриминисали странке које нису заступљене у законодавним органима БиХ. Касно објављивање финансијских извјештаја са претходних избора од стране ЦИК-а, уз мало стварних консеквенци, створило је јавну перцепцију да се не кажњавају кандидати који занемарују финансијске прописе.

Цијели низ политичких гледишта нашао је одраза у медијима, који су бирачима пружили прилику да на дан избора донесу одлуку кога да изаберу засновану на доброј обавијештености. Радио-телевизијске станице су кандидатима пружиле истинску прилику да пренесу поруку бирачима, поготово у бројним ТВ дебатама. У покривању кампање је, међутим, недостајало дубинске анализе политичких платформи, а популистичка реторика је често скретала пажњу са суштинских питања. Информативни програми јавних медија повремено су показивали пристрасност у извјештавању те су нашироко извјештавали о државним званичницима, од којих су неки били и кандидати. Неке приватне радио-телевизијске станице су биле склоне фаворизовању одређених кандидата. Мада није прописано законом, Регулаторна агенција за комуникације (РАК) није одлучивала о већини приговора у вези са медијима прије дана избора.

Правни услов да се поштује родна равнотежа на страначким листама је поштован, тако да су 37,7 одсто кандидата у изборним утркама које је посматрао ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а биле жене. Само 43 (19,28 одсто) жене изабране су у три парламентарне скупштине. Једина жена чланица ЦИК-а уједно је и његова предсједница. Жене су предсједавале у 42 од 142 ОИК-а.

Опште изборе су првенствено посматрали представници самих кандидата, при чему је 54.000 тих посматрача добило сертификат изборних комисија у цијелој земљи. Број домаћих посматрача из цивилног друштва пао је петоструко у односу на опште изборе 2006. године, углавном због недостатка финансија.

Процедуре на изборни дан обављене су у сређеној и мирној атмосфери. Уложено је око стотину приговора за наводна кршења изборних правила. Нису запажени озбиљни инциденти током процедуре отварања, гласања или бројања гласова. Изборне комисије су уопштено биле отворене и кооперативне према посматрачима.

У неким приликама нису биле потпуно поштоване све процедуре током отварања бирачких мјеста и процеса гласања. Међународни посматрачи су такође запазили кршења тајности гласања, случајеве породичног гласања, гласања за другога и превелику гужву. Процес гласања трајао је током цијеле ноћи због комплексних процедура и разних типова гласачких листића које је требало пребројати на сваком бирачком мјесту (БМ). Мада су примијећене бројне процедуралне грешке током бројања, не чини се да је то имало утицаја на општу оцјену процеса гласања.

Табеларни приказ резултата на посматраним ОИК-има био је добро организован и уопште транспарентан, при чему су чланови ОИК-а добро разумјели процедуре. Услови и средства додијелена за табеларни приказ углавном су били довољни. У неколико случајева, међутим, транспарентност процеса је била смањена због ограниченог простора у

просторијама. Посматрачи су запазили да је нови систем уношења података за табеларни приказ резултата добро функционисао.

ЦИК је поставио прелиминарне резултате подијељене по бирачким мјестима на свој веб-сајт и први пут је објавио број неважећих гласачких листића. Дјелимични прелиминарни резултати за Предсједништво БиХ објављени су рано у изборној ноћи, а дјелимични резултати за све изборне трке објављени су сљедећег јутра. Веб-сајту ЦИК-а је неколико дана, међутим, било тешко приступити због загушености интернетског простора.

II. УВОД И ЗАХВАЛНОСТ

На позив ЦИК-а БиХ те на основу налаза и закључака Мисије за процјену потреба (МПП),³ ОЕБС/ОДИХР је успоставио ИПМ 26. августа. ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а је пратио кантоналне изборе само у мјери у којој су имали утицаја на предсједничке и парламентарне изборне трке. Од 1996. године ОЕБС/ОДИХР је пратио осам изборних процеса у БиХ.⁴

ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а је предводио амбасадор Дан Евертс, а састојао се од 15-чланог језгра тима, са сједиштем у Сарајеву, и 20 посматрача на дуги рок (ПДР) по цијелој земљи. Чланови језгра тима и ПДР-а били су из 20 земаља чланица ОЕБС-а. На дан избора, ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а је удружио снаге са посматрачким делегацијама Парламентарне скупштине ОЕБС-а (ПС ОЕБС), Парламентарне скупштине Савјета Европе (ПССЕ) и Парламентарне скупштине НАТО-а (ПС НАТО). Господин Роберто Батели предводио је делегацију ПС ОЕБС-а и предсједавајући ОЕБС-а именован га је да као специјални координатор предводи посматрачку мисију ОЕБС-а на кратак рок. Господин Тини Кокс предводио је делегацију ПССЕ-а, а господин Владислав Сидорович предводио је делегацију ПС НАТО-а.

Укупно 307 посматрача на кратки рок распоређено је на дан избора, укључујући 237 посматрача ОЕБС/ОДИХР-а на кратки рок, 39-члану делегацију ПС ОЕБС-а, 26-члану делегацију ПССЕ-а и петочлану делегацију ПС НАТО-а. Укупно, посматрачи су били из 39 земаља чланица ОЕБС-а. Процедуре отварања праћене су на 142 бирачка мјеста, гласање је праћено на 1.347 од 5.276 бирачких мјеста, а бројање на 128 бирачких мјеста. Због продуженог процеса бројања није се могло обавити свеобухватно и систематско праћење табеларног приказа резултата.

Избори су процјењивани у свјетлу поштивања обавеза према ОЕБС-у и других међународних стандарда за демократске изборе, као и националног законодавства. Овај коначни извјештај слиједи након изјаве о прелиминарним налазима и закључцима која је објављена на прес-конференцији у Сарајеву 4. октобра.⁵

ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а жели да захвали ЦИК-у на позиву да прати опште изборе, на његовој сарадњи и обезбјеђивању акредитивних докумената, а Министарству иностраних послова и другим органима власти на помоћи и сарадњи. ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а изражава захвалност Мисији ОЕБС-а у БиХ и другим међународним организацијама и амбасадама акредитираним у БиХ на подршци током цијелог трајања мисије.

³ Извјештај МПП-а може се наћи на http://www.osce.org/documents/odihr/2010/07/45519_en.pdf.

⁴ Извјештаји ОЕБС/ОДИХР-а о претходим изборима БиХ могу се наћи на <http://www.osce.org/odihr-elections/14354.html>.

⁵ ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а је такође објавио два привремена извјештаја. Сви извјештаји за опште изборе 2010. могу се наћи на http://www.osce.org/odihr-elections/item_12_45817.html.

III. ИСТОРИЈАТ И ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ

На дан 5. маја 2010. ЦИК БиХ најавио је да ће општи избори бити одржани 3. октобра у складу са законским роком. Ти избори су били други општи избори након рата 1992-1995. које су у потпуности спровеле бх. власти.⁶

Потакнута жељом за европским интеграцијама, БиХ је посљедњих година радила на испуњавању међународних стандарда и услова управљања. У јуну 2008. БиХ је потписала Споразум о стабилизацији и придруживању (ССП) са Европском унијом. Такође, у априлу 2010. НАТО је позвао БиХ да се придружи Акционом плану за чланство (МАП) након што испуни одређене услове. БиХ је такође постала нестална чланица Савјета безбједности Уједињених нација за период 2010-2011.

У међувремену, непостојање договора око кључних питања подјеле надлежности између државе и њених двају ентитета спречава напредак на плану уставне реформе. Међународна заједница је покушала арбитрирати у том процесу тако што је уз учешће главних политичких субјеката 9. октобра 2009. године одржала разговоре у Бутмиру, али није постигнут споразум о предложеном пакету уставних реформи.

Етничке подјеле и даље су одлучујући фактор у политичком дискурсу земље. Дијелом због правних ограничења на право гласа које се базира на мјесту боравка и етничкој припадности, већина политичких партија наставила се обраћати углавном својој етничкој заједници. Савез независних социјалдемократа (СНСД), Српска демократска странка (СДС), Странка демократског напретка (СДН) такмичили су се за српске гласове, док су се Странка демократске акције (СДА), Странка за БиХ (СБиХ), Савез за бољу будућност (СББ) и друге партије борили за бошњачке гласове. Са хрватске стране, Хрватска демократска заједница БиХ (ХДЗ БиХ), ХДЗ 1990 и Хрватска странка права БиХ (ХСП), усредсредили су се углавном на хрватске гласове.

Неке странке, укључујући и коалицију Наша странка и Нова социјалистичка партија (НСП), Народну странку Радом за бољитак (НСРЗБ) и Либерално демократску странку (ЛДС), тежиле су више мултиетничком приступу. Главна опозициона странка Социјалдемократска партија (СДП) такође је настојала превазићи етничке подјеле иако је база њене подршке традиционално углавном међу Бошњацима.

IV. ПРАВНИ ОКВИР И ИЗБОРНИ СИСТЕМ

A. ПРАВНИ ОКВИР

Правни оквир је прилично комплексан пошто одражава јединствена уставна рјешења у земљи. Устав БиХ је анекс Општег оквирног споразума о миру из 1995. године (Дејтонски споразум). Устав даје ограничене надлежности државним институцијама, док већину надлежности даје ентитетима - Федерацији БиХ (ФБиХ) и Републици Српској (РС). Уз то, Брчко дистрикт задржава специјални статус као јединица локалне самоуправе, под директним суверенитетом БиХ.

⁶ Власти БиХ независно су спровеле опште изборе 2006. и општинске изборе 2008. године.

Дејтонски споразум је успоставио и Канцеларију високог представника (ОХР), којем су дате значајне надлежности.⁷ Високи представник и супервизор за Брчко дистрикт могу донијети одлуке које имају законодавну моћ, укључујући укидање домаћих закона. Од 2007. високи представник је истовремено и специјални представник Европске уније.

Устав БиХ садржи један број међународних инструмената за људска права⁸ и експлицитно утврђује да се Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода (ЕЦХР) и њени Протоколи примјењују директно и да имају примат над националним законима.⁹ Он такође признаје Бошњаке, Хрвате и Србе као 'уставотворне народе' на основу принципа самоопредјељења. Они грађани БиХ који се не изјашњавају у погледу националности дефинишу се као 'остали'.

Изборни закон БиХ из 2001. године (у даљем тексту: Изборни закон) чини основу правног оквира избора.¹⁰ Он је од усвајања у најскорије вријеме доживио значајне и позитивне промјене тиме што је омогућио бирачима у иностранству да гласају у конзуларним и дипломатским представништвима. Тај закон детаљно регулише спровођење избора, надлежности одговорних власти, финансирање кампање, медијско покривање, заштиту изборних права, као и правила понашања у изборној кампањи.

Правни систем који је на снази у земљи је комплексан, с разним нивоима законодавних власти, које се заснивају на територијалним и материјалним надлежностима. Законодавство није у потпуности усаглашено између ентитета, Брчко дистрикта и државе, што доводи до неусклађености закона.¹¹

Свеукупно, правни оквир за изборе је свеобухватан и уопште пружа добру основу за спровођење демократских избора. Он, међутим, не успијева у једном кључном подручју, тј. у погледу уставних ограничења која се темеље на етничкој припадности како активног тако и пасивног права гласа.

Грађани који се не идентификују као Срби, Бошњаци и Хрвати не могу се кандидовати за Предсједништво БиХ и РС-а.¹² Надаље, Србин регистрован у ФБиХ, или Бошњак или Хрват регистрован у РС-у, не може се кандидовати за Предсједништво БиХ.¹³ Та

⁷ Савјет за имплементацију мира (ПИЦ) је група од 55 земаља и међународних организација 'које спонзоришу и усмјеравају процес спровођења мира'. Конференција Савјета за имплементацију мира одржана 1997. године у Бону дала је извршне надлежности високом представнику и међународном супервизору за Брчко дистрикт, чиме им је омогућила да намећу законе те да смјењују било којег званичника који омета дејтонски мировни процес.

⁸ Листа 15 међународних инструмената наведена је у Уставу БиХ.

⁹ Устав БиХ, члан II.2.

¹⁰ Закон је допуњен разним детаљним прописима о ЦИК-у. Примјењују се и остали битни закони, као што је Закон о држављанству, Закон о сталном или привременом боравку грађана БиХ, Закон о сукобу интереса, Закон о управним споровима, Закон о државном суду и релевантне одредбе Кривичног закона. Закони на ентитетском нивоу и у Брчко дистрикту те одредбе њихових кривичних закона могу се такође примијенити.

¹¹ Мада Закон о финансирању политичких кампања у БиХ постоји, њега треба усагласити са законима РС-а и Брчко дистрикта, док ФБиХ уопште нема такав закон. Недостаје свеобухватан закон о политичким партијама на државном нивоу. Закон о једнакости полова БиХ није усаглашен са Изборним законом.

¹² Предсједништво ФБиХ се бира индиректно.

¹³ Гласачи из Брчко дистрикта који имају ентитетско држављанство ФБиХ немају могућност да бирају или да буду бирани на кантоналним изборима. Као посљедица тога, они не учествују у индиректном избору Дома народа ФБиХ (који се бира из редова кантоналних скупштина) и, као посљедица, Дом народа БиХ (који се бира из редова ентитетских скупштина).

ограничења су дискриминаторна и нису у складу са Протоколом бр. 12 ЕЦХР-а. Она су супротна ОЕБС-овом Копенхагенском документу из 1990. и другим међународним стандардима.¹⁴ Бираче додатно ограничава мјесто боравка; тако, бирачи у РС-у могу гласати само за српског кандидата за Предсједништво БиХ, док бирачи у ФБиХ могу гласати само за бошњачког или хрватског кандидата.

На дан 22. децембра 2009. године Европски суд за људска права је донио правно обавезујућу одлуку по којој је немогућност кандидовања на основу етничке припадности 'некомпатибилна са општим принципима Европске конвенције'.¹⁵ Одлука Европског суда за људска права директно се позива на ПССЕ, који је периодично подсећао БиХ на њену постприступну обавезу те је позивао да усвоји нови устав прије октобра 2010, с тим да замијени „механизам етничког заступања заступањем које се заснива на грађанским принципима, тј. да оконча уставну дискриминацију против 'осталих'".¹⁶ Устав није измијењен прије општих избора 2010.

В. ИЗБОРНИ СИСТЕМ

Општи избори су одржани у комплексном изборном систему, прилагођеном мањим измјенама и допунама.¹⁷ Одштампано је укупно 39 различитих типова гласачких листића. У земљи је коришћен укупно 21 различити сет гласачких листића, а сваки гласач примио је четири различита гласачка листића.¹⁸ Као такав, систем је за све учеснике у изборном процесу представљао изазов у погледу разумијевања и спровођења.

На државном нивоу, бх. бирачи су изабрали 42 члана у Представнички дом БиХ и трочлано (Бошњак, Хрват и Србин) предсједништво у једном плуралном систему (позицију осваја онај ко добије највише гласова). За Представнички дом БиХ бирачи регистровани у ФБиХ изабрали су 21 члана у 5 вишечланих изборних база (ВИБ) кроз пропорционалну заступљеност, док је 7 компензационих мјеста такође додијељено на основу пропорционалне заступљености. Преосталих 14 чланова Представничког дома БиХ изабрано је у РС-у - 9 у три вишечлане изборне базе и 5 као компензациона мјеста. Праг од 3 процента примијењен је за сва та додијељена мјеста.¹⁹

За Предсједништво БиХ, бирачи у ФБиХ изабрали су једног бошњачког и једног хрватског члана трочланог предсједништва. Гласачи у РС-у изабрали су једног српског члана.

На ентитетском нивоу, бирачи у ФБиХ изабрали су 98 чланова у Представнички дом ФБиХ и 10 кантоналних скупштина. У РС-у бирачи су изабрали 83 члана Народне скупштине, као и предсједника РС-а и два потпредсједника (ова три мјеста требало је да попуне један Бошњак, један Хрват и један Србин). Кандидат који је добио највећи број гласова постао је

¹⁴ Видјети ставове 7.3 и 7.5. Копенхагенског документа ОЕБС-а из 1990, члан 25. Међународног споразума о грађанским и политичким правима и члан 4. Оквирне конвенције о заштити националних мањина.

¹⁵ <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&sessionid=63598587>

¹⁶ Видјети резолуције ПССЕ-а бр. 1383 (23. јуна 2004), 1513 (29. јуна 2006) и 1626 (30. септембра 2008).

¹⁷ Тако је, рецимо, праг од три процента за додјелу компензационих мандата уведен прије општих избора 2006.

Са изузетком гласача у Брчком који гласају за изборну трку ФБиХ а који нису добили кантоналне гласачке листиће.

¹⁹ Такво рјешење примијењено је на све изборне трке које су одржане на основу пропорционалне заступљености.

предсједник РС-а, док су два мјеста потпредсједника попуњена кандидатима са највише гласова од друга два конститутивна народа.

Закон гарантује минималну заступљеност за три конститутивна народа у Представничком дому ФБиХ и Народној скупштини РС-а. Ако један конститутивни народ није добио минимално четири члана у те парламенте гдје су додијељени мандати по вишечланој изборној бази, тај минимум се гарантује кроз компензационе мандате.²⁰

За изборе у Представнички дом БиХ, Представнички дом ФБиХ и Народну скупштину РС-а политички субјекти²¹ доставили су кандидатску листу, а имена свих кандидата била су укључена на гласачке листиће. Кандидатске листе су отворене листе, тј. бирачи могу изабрати било који број кандидата са листе (или цијелу листу, без навођења преференција за било којег кандидата).²² За расподјелу компензационих мандата коришћен је систем затворене листе.²³

Од Представничког дома БиХ тражило се да размотри разграничење изборних јединица за изборе у Представнички дом БиХ сваке четири године како би се боље одразио принцип једнакости гласова.²⁴ Године 2010. ЦИК је предложио нова разграничења, али Представнички дом БиХ није успио постићи споразум око тог новог приједлога. Као резултат, број регистрованих бирача које представља изабрани члан Представничког дома БиХ ('гласачка снага') знатно се разликује између изборних јединица, како у ФБиХ тако и у РС-у.²⁵ Овај проблем је такође значајан за ентитетске парламенте РС-а и ФБиХ.

V. ИЗБОРНА АДМИНИСТРАЦИЈА

A. ПРЕГЛЕД

Опште изборе спровела је тростепена изборна администрација, коју чине ЦИК, 142 општинске изборне комисије, укључујући градске изборне комисије Бање Луке и Мостара те Брчко дистрикта, и 5.276 бирачких мјеста у БиХ, укључујући 7 бирачких мјеста у дипломатским представништвима у иностранству.

²⁰ Ово је учињено додјелом мандата првом са компензационе листе, тако што се узело у обзир изјашњење о етничкој припадности кандидата. Ако политички субјект који је добио компензационо мјесто нема довољно кандидата на својој листи етничке припадности за коју није достигнут минимум од четири члана, то мјесто се додјељује следећој најбоље рангираној кандидатској листи с таквим кандидатима итд. све док се минимум не достигне. Члан 10.1.3. Изборног закона.

²¹ Изборни закон БиХ наводи регистроване политичке партије, предизборне коалиције, независне кандидате и листе независних кандидата као 'политичке субјекте'.

²² Мјеста за ВИБ-ове додијељена су редослиједом преференцијалних гласова од највишег према најнижем броју кандидата са најмање пет одсто преференцијалних гласова од укупних важећих гласова.

²³ Свака политичка партија или коалиција која се такмичи на пропорционалним изборима у барем једном ВИБ-у могла је доставити ЦИК-у затворену кандидатску листу из редова кандидата који се већ такмиче у било којем ВИБ-у. Субјекти који су добили највише гласова укупно за тај ниво изборног такмичења и прешли праг од три процента учествују у додјели мандатних (обавезних) мјеста, кроз пропорционални систем додјеле мандата. Овај механизам је предвиђен како би се обезбиједила већа пропорционална заступљеност на свим нивоима.

²⁴ Члан 9.11. Изборног закона БиХ.

²⁵ Нпр. разлика између изборне јединице 1 и 3 у РС-у за изборе у Представнички дом БиХ је више од 45 одсто. Став 2.2. Кодекса добре праксе у вези са изборним питањима Венецијанске комисије Савјета Европе препоручује да прихватљиво одступање од те норме 'ријетко смије прећи 10 одсто, а никад 15 одсто, осим у истински изузетним околностима'.

В. ЦЕНТРАЛНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ЦИК је стални орган, којем је закон дао широке надлежности, а одговоран је за укупно спровођење избора. Посебна комисија за избор и именовање именује седам чланова на седмогодишњи мандат.²⁶ Изборни закон налаже да се у састав ЦИК-а морају укључити два Бошњака, два Хрвата, два Србина и један из реда 'осталих'. Етничко поријекло се утврђује личним изјашњењем у вријеме пријаве за чланство и понекад је предмет оспоравања. Предсједавајућег ЦИК-а бирају његови чланови на 21 мјесец, на бази ротације, при чему се такође узима у обзир ротација етничке припадности предсједавајућег. Садашња предсједавајућа се изјаснила као 'остали'. И Мисија ОЕБС-а у БиХ и ОХР су имали по једног члана у ЦИК-у све до 30. јуна 2005. Они и даље имају по једног савјетодавног члана у ЦИК-у, али без права гласа.

Уз дужности организације избора, ЦИК има и дужност спровођења Закона о сукобу интереса.²⁷ Ово рјешење по којем ЦИК има мандат да одлучује о могућим случајевима сукоба интереса између изабраних и именованих званичника представљало је оптерећење за његов рад, поготово током изборног периода.

ЦИК је уживао опште повјерење учесника у изборима и ефикасно је функционисао. Све у свему, поступао је професионално и транспарентно. Рјешавао је проблеме на задовољавајући начин и у оквиру закона.

ЦИК је потребне прописе објавио довољно времена прије избора, што је омогућило благовремену припрему једног броја важних аспеката избора. Неколико општинских изборних комисија навело је, међутим, да су неки подзаконски акти које је донио ЦИК допуњени касно у том процесу, поготово Директива о издавању сертификата и именовању чланова БО-а на бирачким мјестима; то је допуњавано три пута, а посљедњи пут 28. септембра.

Сви подзаконски акти ЦИК-а, укључујући правилнике, директиве и упутства, објављени су благовремено на његовом веб-сајту. Одлуке ЦИК-а по приговорима и захтјевима, међутим, нису објављене и достављане су учесницима у изборима само по захтјеву, понекад са закашњењем.

ЦИК је одржавао редовне и јавне сједнице, као и ванредне сједнице, које су најављене на њиховом веб-сајту, иако понекад с кашњењем. Мада су те сједнице биле отворене за посматраче, ниједан акредитирани посматрач из политичких субјеката и невладиних организација није пратио сједнице ЦИК-а, што указује на недостатак интереса за појединости процеса одлучивања у ЦИК-у. Представници медија такође су ријетко били присутни. Већина одлука ЦИК-а донесених на тим сједницама биле су једногласне. Све важне одлуке су генерално брзо размотрене и донесене.

ЦИК је на вријеме организовао штампање гласачких листића и припрему другог изборног материјала. Забиљежено је да на дан избора, међутим, неки изборни материјали, посебно копије протокола са резултатима БО-а, нису били довољно квалитетни, што је представљало потешкоћу у извјештавању о резултатима неких БО-а. Неки чланови

²⁶ Ову комисију чине два члана из Високог судског и тужилачког вијећа, три из Административне комисије Представничког дома БиХ и два из садашњег ЦИК-а.

²⁷ Према мандату утврђеном Законом о сукобу интереса у институцијама власти БиХ из 2003. године.

изборне администрације, укључујући и чланове ЦИК-а, навели су да извјесни безбједносни аспекти гласачких листића треба да се ријеше у будућности како би се спријечила злоупотреба на дан избора. Конкретно, било је веома једноставно произвести и штампати гласачки листић. Уз то, гласачки листићи за слање поштом нису били довољно различити од редовних.

ЦИК је преузео свеобухватан пројекат како би побољшао и интегрисао софтверску платформу ЦИК-а и општинских изборних комисија, укључујући базе података за верификацију кандидата, кандидатске листе и уношење података, табеларни приказ и објављивање изборних резултата. ЦИК је сматрао да је овај пројекат имао позитиван утицај на квалитет њиховог рада, процедуре интерног извјештавања и сачинио висококвалитетну базу података за будуће изборе. Сматрао је да би редовна буџетска средства, умјесто спољне помоћи, била пожељна за одржавање адекватних капацитета информационе технологије.

ЦИК је провео и програме образовања бирача. Они су нашироко емитирани на јавним и приватним радио-телевизијским станицама, али су били ограничени на упутство о томе како да се обиљеже различити типови гласачких листића. Дан гласања показао је да би бирачи имали користи од ширих информација у циљу образовања гласача, гдје би се, рецимо, нагласили тајност гласања (савијање гласачких листића, тзв. породично гласање) и мобилно гласање. Кампање са спотовима 'Изађите на гласање' продуковале су домаће и међународне организације.

С. ОПШТИНСКЕ ИЗБОРНЕ КОМИСИЈЕ

Општинске изборне комисије су сталне структуре. Њихове чланове и предсједавајућег општинске власти именују на седмогодишњи мандат, а одобрава их ЦИК.²⁸ Неколико политичких партија изразило је забринутост да су неки чланови ОИК-а пристрасни пошто их именују изабрани политички органи. Приликом свих именовања треба да буде поштована квота етничке заступљености, у складу са посљедњим пописом становништва проведеним 1991. Овај захтјев је генерално био испуњен мада је забиљежено неколико изузетака због недовољних пријава одговарајућих кандидата из тражене етничке групе.²⁹ Не чини се да је ово резултирало било каквом политичком пристрасношћу или тешкоћама у раду тих ОИК-а.

ОИК-и су били одговорни за контролу гласања и бројања гласова на бирачким мјестима и за табеларни приказ прелиминарних изборних резултата. ОИК-и су уопште били добро организовани и кадровски попуњени искусним члановима, који су се доимали као добро оспособљени, поготово у погледу посљедњих промјена прописа које се односе на процедуре гласања и бројања гласова.

Један број фактора негативно је утицао на рад ОИК-а. Неки ОИК-и нису добили довољна средства од општинских власти за организацију избора. Неколико ОИК-а³⁰ је навело ИПМ ОЕБС/ОДИХР-у да им општинске власти нису преbacиле довољна средства.³¹ Неколико ОИК-а је такође навело да су општински рачуни били замрзнути из разлога који нису

²⁸ Према Изборном закону БиХ, ОИК-и имају три, пет или седам чланова, зависно од броја регистрованих бирача у општини.

²⁹ На примјер, ОИК-и на Палама (ФБиХ), у Гацку и Невесињу.

³⁰ На примјер, ОИК-и из Бијељине, Босанске Крупе, Санског Моста и Сребренице.

³¹ Члан 1.2а. и 1.2а.6. Изборног закона.

имали везе са изборима, што је утицало на њихов рад.³² Неки ОИК-и нису имали одговарајући радни простор.³³

D. БИРАЧКИ ОДБОРИ (БО)

Општинске изборне комисије су именовале БО-е, а сви политички субјекти који се такмиче у одређеној изборној јединици имали су право да именују чланове БО-а. ОИК-и су обавили жријебање како би додијелили позиције у бирачким мјестима, што је укључило све политичке субјекте који су се такмичили у било којој изборној трци у датој општини. По закључењу тог процеса, политички субјекти су имали једну недјељу да именују своје представнике у БО-е.

Неки политички субјекти нису осигурали довољно номинација за мјеста у БО-има. ОИК-и су морали попитати та упражњена мјеста мјештанима и настојали су при томе да осигурају да те особе имају искуства са изборима. На дан избора међународни посматрачи су запазили да су на једној трећини посјећених изборних мјеста барем једног члана предложили и именовали ОИК-и.

Све у свему, око 23.700 чланова на бирачком мјесту именовано је у законском року. Раширена пракса је била да политички субјекти номинују чланове БО-а који су везани за неку другу странку, или да тргују тим мјестима са другим политичким субјектима. ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а је могао да потврди неколико таквих случајева.³⁴

Чланови БО-а су прошли обуку. Сесије које је пратио ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а биле су добро организоване и посјећене, али су се разликовале по квалитету, трајању и интерактивности. Позитивно је то што је ЦИК припремио приручнике за БО-е. Неки ОИК-и су изразили незадовољство због онога што су сматрали недостатком изборног искуства неких чланова БО-а. Међународни посматрачи потврдили су на дан избора да је један број БО-а имао потешкоћа у прописном спровођењу комплексних изборних процедура, посебно везано за процедуру отварања и бројања гласова.

VI. РЕГИСТРАЦИЈА БИРАЧА

A. ПРЕГЛЕД

ЦИК одржава Централни бирачки списак (ЦБС) на основу система заштите идентификације грађана (ЦИПС) Министарства цивилних послова (МЦП), успостављеног у априлу 2006. године.

Постоји опште јавно повјерење у систем регистрације гласача. Грађани су могли провјерити и тражити ажурирање својих података у ЦБС-у све до 19. августа. Након тог рока број регистрованих гласача је финализован и износио је 3.126.599. Они грађани који

³² Као што је ОИК Шековићи.

³³ Као што су Босанско Грахово, Сребреница, Градачац, Орашје, Гацко и Прозор.

³⁴ На примјер, у општинама Мостар, Оцак, Приједор и Илиџа.

су аплицирали за личне карте након тог датума, или који су имали личне карте али нису били на изводу ЦБС-а, могли су гласати непотврђеним гласачким листићима на посебним БМ-има.³⁵

На дан 20. септембра ЦИК је објавио покретање система који омогућава бирачима да текстуалним порукама (СМС) провјере на којем су изборном мјесту регистровани. У току дана избора ЦИК је извјестио да је добио више од 90.000 СМС-ова. Уз то, добили су око 100 позива на линији за помоћ, у којима су бирачи тражили потврду појединости у вези са БО-има. Међународни посматрачи су запазили на дан избора, међутим, на око 6 одсто изборних мјеста једног или више гласача који су преусмјеравани на друга изборна мјеста или у ОИК-е да виде гдје су регистрани.

В. ГЛАСАЊЕ У ИНОСТРАНСТВУ

Изборни закон омогућава бх. грађанима који су привремено или трајно настањени у иностранству да се региструју како би гласали у иностранству. Ти бирачи морају се за сваке изборе поново регистровати. Први пут грађани у иностранству су могли изабрати да гласају било поштом или лично у једном од дипломатских представништава земље. Укупно 1.064 бирача регистрована су за гласање у дипломатским представништвима у иностранству.³⁶ Излазак гласача на бирачким мјестима у иностранству је према извјештајима био 68 одсто од регистрованих бирача. Укупно 36.649 бирача у иностранству регистровало се да гласа поштом, од којих је 62,7 одсто и гласало.

Неки саговорници, укључујући и чланове ЦИК-а, изразили су незадовољство због обавезе бирача у иностранству да обнављају регистрацију за сваке изборе и претпоставили да је то узрок ниског броја бирача који су регистровани у иностранству. Други могући узрок је додатни захтјев наметнут бирачима који се желе регистровати да гласају у иностранству како би први пут учествовали на изборима. Поред потврде о идентитету, требали су пружити и доказ о држављанству, било бх. пасош или скорију потврду о држављанству.³⁷ Један број избјеглица из БиХ, међутим, избјегао је у рату током 1990-их без тих докумената а бх. дипломатска представништва не издају такве потврде.

Бирачи који су жељели гласати у иностранству морали су доставити свој захтјев ЦИК-у мејлом или редовном поштом до 19. јула. ЦИК је тврдио да је тако рани рок био потребан ради прописне и благовремене организације процедура те како би омогућио да гласови послати поштом стигну на вријеме у Главни центар за бројање гласова (ГЦБГ) у Сарајеву.³⁸ Саговорници су запазили да није било благовремених ни довољних информација бирачима у иностранству како би се могли на вријеме регистровати.

Уочи избора ЦИК је идентификовао фалсификоване апликације за гласање поштом.³⁹ Након тога ЦИК је истражио и установио да је неколико стотина таквих гласачких листића

³⁵ Обиљежени гласови су бројани у Главном центру за бројање гласова (ГЦБГ) у Сарајеву након провјере информација у ЦБС-у како би се избјегло потенцијално двоструко гласање.

³⁶ БМ-и су успостављени у Бечу, Ослу, Копенхагену, Берлину, Стутгарту, Минхену и Франкфурту.

³⁷ Не смије бити старије од шест мјесеци.

³⁸ За ове изборе ЦИК је утврдио рок за чекање гласова послатих поштом од 10 дана након дана избора, под условом да су ти гласови послати прије затварања бирачких мјеста.

³⁹ ЦИК је пријавио један случај бирача у селу Копачи (подручје Горажда). Након што се неколико бирача жалило ЦИК-у путем СНСД-а у Горажду да нису на бирачком списку утврђено је да су регистровани да гласају поштом на основу захтјева послатог са једне адресе у Београду, Србија. ЦИК је провјерио ту информацију за све бираче у том селу и утврдио да је било 186 бирача

пслато поштом на идентичне адресе у иностранству. ЦИК је обавијестио јавност да је Тужилаштву упутио три случаја у вези са наводном лажном регистрацијом бирача за гласање поштом изван земље. ЦИК је одлучио да не броји укупно 262 коверте са гласовима упућеним поштом за које се доказало да их нису послали сами бирачи. У Брчко дистрикту је поднесен други извјештај о наводној незаконитој регистрацији опција за гласање у ентитету РС за локалне грађане Бошњаке. Истраге су биле у току у вријеме израде овог извјештаја.

С. ИНТЕРНО РАСЕЉЕНА ЛИЦА И МОБИЛНО ГЛАСАЊЕ

Подаци Министарства за људска права и избјеглице показују да су 113.642 интерно расељена лица била регистрована у БиХ крајем 2009. Интерно расељена лица могу изабрати да гласају било на мјесту свог тренутног боравка или у својој изборној јединици у вријеме пописа становништва из 1991. Према ЦИК-у, 22.473 интерно расељена лица регистрована су да гласају за општине свог боравка у 1991, било лично или гласањем у одсуству на бирачком мјесту гдје тренутно бораве. На изборе је изашло 39,2 одсто тих бирача.

Бирачи и руководиоци разних институција могли су поднијети апликације за гласање помоћу мобилне гласачке кутије до 18. септембра.⁴⁰ Бирачи у болницама и затворима (који привремено бораве у другим општинама) могли су гласати за изборне трке које су се водиле у општини њиховог сталног боравка. Неки ОИК-и, међутим, нису успјели да прописно регулишу те процедуре, поготово у вези са бирачима у болницама и другим амбулантним институцијама. Према ЦИК-у, ОИК-и су именовали око 350 специјалних БО-а (мобилних тимова) на бирачком мјесту како би испунили ове захтјеве. Међународни посматрачи запазили су на дан избора да неки ОИК-и нису имали довољан број мобилних тимова.

Према ЦИК-у, 29.054 становника Брчко дистрикта (35 одсто) нису имала ни пасивно ни активно право гласања у ентитетским и државним изборним тркама. То је резултат чињенице да нису унесени у Централни бирачки списак пошто нису исказали ентитетску “гласачку опцију” за 2010. или за било које претходне изборе, као што то налаже закон.⁴¹

Због чињенице да избор ентитетског држављанства није обавезан и да многи становници Брчког нису изабрали ниједан, ЦИК је покушао да ублажи овај проблем омогућивши бирачима без ентитетског држављанства да изаберу опцију гласања тако што су се регистровани при изборној комисији Брчко дистрикта. Рок који је ЦИК за то одредио, међутим, био је 19. јули. ЦИК је објавио да је тај рок одређен како би се спријечило

регистрованих да гласају поштом чији су захтјеви били послати са неколико различитих адреса у Србији. Други случај који се тиче осам бирача из Босанског Брода откривен је након што се чинило да су они лажно регистровани да гласају поштом у Славонском Броду, Хрватска, на адреси једне локалне невладине организације. Након провјере изгледа да су у том мјесту укупно 92 бирача регистрована да гласају поштом. Уочи избора откривена су још два случаја која се тичу бирача у Дрвару (23 бирача регистрована на двије различите адресе у Србији) и у општини Пелагићево.

⁴⁰ Ово укључује бираче који су везани за кућу због старости, болести, или инвалидитета, и бираче у затворима, притворским центрима или здравственим институцијама.

⁴¹ Изборни закон наводи да бирачи у Брчком гласају за ентитетске и државне изборе у РС-у, ФБиХ и БиХ према свом изабраном ентитетском држављанству (што аутоматски постаје њихова гласачка опција).

гласање за другога или друге врсте превара.⁴² Из истог разлога, ЦИК је одлучио да не дозволи регистрацију опције гласања на сам дан избора.⁴³

VII. РЕГИСТРАЦИЈА КАНДИДАТА

Политичке партије, изборне коалиције, независни кандидати и листе независних кандидата ('политички субјекти') могли су се такмичити на изборима под условом да су били заступљени у Представничком дому за изборе на којима су се жељели такмичити или су ЦИК-у поднијели потписе подршке.⁴⁴

ЦИК је издао сертификате за 39 политичких партија, 11 коалиција и 13 независних кандидата, у процесу који су саговорници ИМП ОЕБС/ОДИХР-а описали као свеобухватни процес.⁴⁵ Процедуре за провјеру потписа подршке нису детаљно регулисане, а нису биле ни потпуно транспарентне пошто закон не пружа могућност изборним субјектима да присуствују процедури провјере. Једна политичка партија и два независна кандидата нису се регистровали због непотпуних пријава и мањка потписа подршке, док једна партија, сертификана да се такмичи само на кантоналним изборима, није доставила кандидатску листу.

Укупно 3.900 кандидата такмичило се на општим изборима (без кантоналних) на 562 засебне кандидатске листе, чиме се бирачима нудио широк политички избор. То укључује 19 кандидата који су се такмичили за Предсједништво БиХ (9 Бошњака, 7 Хрвата и 3 Србина). ЦИК није издао сертификат на 324 кандидатске листе из разних разлога. Није било уложених приговора у вези са процесом регистрације кандидата.

Више од 93 одсто сертификаних кандидата доставило је ЦИК-у тражену изјаву о имовинском стању у законском року. Мада је то предвиђено законом, ЦИК није санкционисао кандидате који нису поштовали тај захтјев, већ је, умјесто тога, продужио рок до 13. октобра. До тада само десет кандидата није доставило изјаву о имовинском стању.

VIII. ИЗБОРНА КАМПАЊА И ФИНАНСИРАЊЕ КАМПАЊЕ

A. ИЗБОРНА КАМПАЊА

Мада је кампања кренула неколико мјесеци прије званичног датума покретања (кроз конвенције, јавне скупове и друге страначке активности), она је знатно узела маха након званичног почетка кампање, 3. септембра. Кампања је била видљива у цијелој земљи, а посебно у градовима. Већина партија, коалиција и кандидата користила је традиционална

⁴² Тако нпр. коришћење ставки на бирачком списку појединаца који заправо не бораве у Брчком или на други начин неактивних бирача или изборни инжењеринг политичких странака, који су могли те бираче без бирачке опције ангажовати да изаберу опцију у складу са посебним интересима самих тих партија.

⁴³ Године 2006. бирачи су могли изразити своју бирачку опцију и на дан избора.

⁴⁴ Да би се кандидовало за Предсједништво БиХ, требало је 3.000 потписа. Политички субјекти који нису били заступљени у Представничком дому БиХ требали су прикупити 3.000 потписа да би се кандидовали за Представнички дом БиХ, а 2.000 потписа за ентитетске представничке домове. За независне кандидате тражена је половина тог броја.

⁴⁵ Још три коалиције, пет партија и шест независних кандидата такмичило се само на кантоналним изборима. Ниједна листа независних кандидата није формирана за било коју изборну трку.

средства вођења кампање, укључујући скупове, билборде и постере, дистрибуцију летака, обилазак грађана од врата до врата, као и штампане и електронске медије, укључујући интернет. Незапосленост, наводна корупција, изградња путева, здравствена и образовна реформа биле су међу темама кампање. Питања уставне реформе и етничке подјеле које стоје иза тога и даље су, међутим, била свеприсутна.

Све у свему, атмосфера кампање била је конкурентна, али уопште мирна. Изборни кандидати су углавном могли водити своје активности кампање без ометања, како од власти тако и од других партија.⁴⁶ Кампања је повремено била обиљежена националистичком реториком и запаљивим изјавама неких изборних кандидата. Кампања је била ослобођена тензија, изузев једног озбиљног инцидента.⁴⁷ Забиљежени су елементи негативне кампање, као што је дистрибуција лажних дневних новина са оптужбама на рачун неколико кандидата, при чему се опонашао стил и дизајн једне од највећих дневних новина у власништву једног од кандидата.⁴⁸ ХДЗ БиХ и ХДЗ 1990 оптуживали су се међусобно да намјерно оштећују изборне постере и жалили су се о томе ЦИК-у.

Једна од карактеристика кампање била је присуство политичких лидера из сусједних држава, што је један број учесника у кампањи критиковао.⁴⁹ На дан 29. септембра Борис Тадић, председник Србије, присуствовао је скупу који је организовао СНСД у Добоју и подржао кандидате те странке. Он је посјетио РС у својству председника Демократске странке Србије. СДП је најавио учешће бившег хрватског председника Стјепана Месића на страначком скупу у Тузли, али та посјета није реализована.

У својим контактима с ИПМ ОЕБС/ОДИХР-ом политичке партије и кандидати изнијели су неколико приговора у вези са вођењем кампање, како на централном тако и на регионалном нивоу. Већина приговора односила се на уништене или поцијепане постере.

Већина партија је изразила опште повјерење у изборну администрацију. Мада се неколико партија жалило ИПМ ОЕБС/ОДИХР-у на кршење изборних прописа, као што је куповина гласова или гласање на више мјеста, оне нису формално уложиле приговор, нити су поднијеле било какве званичне доказе прије дана избора. Своје недјеловање су оправдали неповјерењем у судство.

Током кампање многе политичке партије су пренијеле ИПМ ОЕБС/ОДИХР-у забринутост због великог броја неважећих гласачких листића, при чему су запазиле да је то могло да има ефекта на резултате избора. То је било интензивирано након изборног дана, када је 9,51 одсто неважећих гласачких листића пријављено у вези са избором за српског члана трочланог Председништва БиХ и сличан високи проценат код избора за бошњачког и хрватског члана трочланог председништва РС-а.

Саговорници ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а стално су се жалили на пристрасно медијско покривање. Неколико политичких странака изражавало је у неколико наврата забринутост

⁴⁶ ИПМ ОСЦЕ/ОДИХР-а је пратио 35 најважнијих скупова, које су некад предводиле вође политичких партија, као што је СБиХ, СДП, СНСД, СДА, СДС, Социјалдемократска унија (СДУ), НСРЗБ, ХДЗ 1990 и СББ.

⁴⁷ У ноћи 19. септембра у Орашју је било пуцњава на кућу двојице функционера ХДЗ-а 1990 (један од њих је био федерални министар и кандидат за Представнички дом ФБиХ) и на локалне уреде ХДЗ-а 1990.

⁴⁸ На дан 1. октобра објављен је лист назван *Босанска стварност* (наводно га је објавила СДА) у бесплатном тиражу од 150.000 примјерака. Личио је на *Дневни аваз*, дневни лист у власништву Фахрудина Радончића, лидера СББ-а и кандидата за Председништво БиХ.

⁴⁹ СДА је изјавила да су се српски и хрватски политичари мијешали у унутрашња питања БиХ.

због непостојања једнаког приступа медијима за опозицију или мање странке. ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а је запазио да су кандидати који врше званичну функцију имали предност кад је у питању извјештавање медија.

В. ФИНАНСИРАЊЕ КАМПАЊЕ

Систем финансирања кампање утврђен је Изборним законом БиХ⁵⁰ те Законом о финансирању политичких партија БиХ, РС-а и Брчко дистрикта, као и другим законима, као што је Закон о сукобу интереса БиХ и Закон о управном поступку БиХ. ФБиХ није усвојила ниједан закон о финансирању политичке кампање.

Закон о финансирању политичких партија БиХ из 2000. године допуњен је у јулу 2010, чиме је удвостручен лимит донација које правна лица дају политичким партијама, док је задржан лимит донација појединаца. Закон обавезује политичке партије да дају изјаву о својим рачунима те пријаве сваку донацију изнад 100 КМ (50 евра).

Према Изборном закону, сви кандидати који се такмиче за положај изабраног званичника на државном и ентитетском нивоу пријављују своје имовинско стање изјавом достављеном ЦИК-у најкасније 15 дана након што њихова кандидатура буде прихваћена. Изабрани кандидати, изузев оних на државном и ентитетском нивоу, то морају учинити у року од 30 дана од објављивања верификације њихових мандата. Након окончања мандата, сви изабрани кандидати достављају и ажурирану изјаву о имовинском стању. Мада ЦИК објављује те изјаве о имовинском стању на свом веб-сајту, он није одговоран за њихову тачност, нити за било какве приговоре везане за то.⁵¹

Током ових избора одвијала се велика јавна дебата о питању финансирања кампање. Неки политички субјекти изразили су незадовољство прописима о финансирању кампање и непостојањем транспарентности. По њима, ти прописи су претјерано рестриктивни у погледу лимита донација и дискриминирајући против партија које нису заступљене у законодавним органима БиХ.

По закону се од кандидата не захтијева да открију како се финансира њихова кампања те приходи и расходи прије дана избора. Закон налаже да финансијски извјештај за кампању треба поднијети 30 дана након објављивања званичних резултата избора. Надаље, законски није јасно дефинирано шта представља активности кампање. Нема јасне разлике између расхода које треба сматрати трошковима кампање и редовних, оперативних трошкова, политичких партија у току кампање. У пракси, износи које су пријавиле политичке партије укључују неколико општих категорија и укупне суме. То онемогућава независну верификацију нивоа трошкова кампање.

Одјел за ревизију ЦИК-а одговоран је за провјеру и контролу финансијских извјештаја које им поднесу политичке партије и за подношење извјештаја ЦИК-у о било каквим нерегуларностима.⁵² Уколико нека политичка партија не поднесе извјештај, то може довести до одузимања права кандидовања на сљедећим изборима. ЦИК може одлучити да по службеној дужности истражи било какву сумњу у погледу кршења закона о финансирању политичких партија или дјеловати по службеном приговору. ЦИК може

⁵⁰ Службени лист БиХ бр. 22/00, 102/09, 54/10.

⁵¹ Чланови 15.7-9. Изборног закона.

⁵² Члан 14. Закона о финансирању политичких партија.

наметнути санкције, на које се жалбе могу поднијети Жалбеном вијећу.⁵³ Главни проблем на овом плану и даље је неспровођење закона, те се, стога, чини како одредбе немају никакав одвраћајући ефекат.

У пракси, ревизорске истраге дуго трају углавном због недовољних средстава и недовољног броја службеника.⁵⁴ Према томе, ЦИК објављује ревизорске извјештаје извјесно вријеме након избора, чак и неколико година касније.⁵⁵ Штавише, мада се у ревизорским извјештајима региструју нерегуларности, ЦИК-у треба знатно вријеме да одлучи и објави санкције.⁵⁶ Овај недостатак хитне интервенције и активне реакције довео је до тога да је перцепција јавности да политички субјекти пролазе некажњено у случају финансијске неодговорности.

IX. МЕДИЈИ

A. МЕДИЈСКИ ПРОСТОР

Медијски простор у БиХ је разнолик и комплексан јер укључује око 200 лиценцираних радио-телевизијских станица и 100 штампаних медија. Систем јавних радио-телевизија чине три емитера организације (сваки са радио и ТВ станицом), од којих један дјелује на државном а два на ентитетском нивоу, при чему оба покривају више од 70 одсто територије БиХ.⁵⁷ Надаље, има више од 60 радио-станица и 16 јавних ТВ канала који емитују локални програм.⁵⁸ Од свих приватних радио-телевизија, ОБН и ТВ Пинк БиХ су ТВ канали са најширом територијалном покривеношћу - око 60 одсто територије земље. Лист *Дневни аваз* има највећи процијењени дневни тираж од око 50.000 примјерака.

Неколико ИПМ ОЕБС/ОДИХР-ових саговорника изразило је забринутост због могућих веза између медија и политичких елита, што може утицати на уређивачку независност. Изражена је забринутост и због финансијске подршке (која износи неколико милиона КМ) коју је Влада РС-а додијелила у јулу 2010. јавним и приватним медијима са сједиштем у РС-у, која је, чини се, била додијељена селективно у осјетљивом предизборном периоду.⁵⁹

B. МЕДИЈСКИ РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР

⁵³ Систем санкција регулисан је Изборним законом и новчане казне могу се кретати до 10.000 КМ (5.000 евра), док Закон о финансирању политичких партија намеће новчане казне до троструког износа незаконито добијеног новца. За било какав тип кршења, ЦИК користи административне и новчане санкције које су утврђене у Изборном закону БиХ. Према члану 16. Закона о финансирању политичких партија БиХ успоставља се Жалбено вијеће као је специфично тијело успостављено да би рјешавало о жалбама на одлуке ЦИК-а о финансирању политичких партија.

⁵⁴ Ревизорски одјел ЦИК-а чини седам чланова.

⁵⁵ Ревизорски извјештај о финансирању кампање за општинске изборе 2008. завршен је у марту 2010. а објављен у јуну 2010.

⁵⁶ За општинске изборе 2008. једна политичка партија је примила вишак донација од пола милиона КМ (250.000 евра), али никакве санкције нису донесене до тренутка израде овог извјештаја.

⁵⁷ БХРТ дјелује на државном нивоу; РТВ ФБиХ је примарно усмјерен на ФБиХ, а РТРС се углавном преноси у РС-у.

⁵⁸ Према РАК-у, <http://www.rak.ba/bih/index.php?uid=1273787247>.

⁵⁹ Мисија ОЕБС-а у БиХ - Follow-up Report on BiH Media and Media Regulators Under Pressure, објављено 23. септембра 2010, <http://www.oscebih.org/documents/17160-eng.pdf>.

Изборни закон допуњен ЦИК-овим прописима пружа свеобухватан правни оквир за медијско покривање избора. Електронски медији морају да извјештавају о предизборним активностима и поштују принципе уравнотежености, правичности и непристрасности. Државни званичници који се такмиче на изборима не смију бити привилеговани над њиховим конкурентима, а радио-телевизијске станице треба да избјегну помињање њихове кандидатуре или партијске припадности када извјештавају о њиховим званичним активностима.

Према прописима ЦИК-а, у периоду званичне кампање јавне радио-телевизијске куће морају додијелити бар три минуте бесплатног времена сваком политичком субјекту на једнакој основи. Током овог периода политички субјекти могу купити и вријеме за оглашавање до највише 30 минута на сваком јавном и највише 60 минута на сваком приватном радио-телевизијском медију недељно.

РАК регулише радио-телевизијски сектор и одлучује о приговорима везаним за медије, како током тако и изван периода кампање; он може наметнути санкције као што је опомена, новчана казна, суспензија емитовања и одузимање лиценце. Надлежност ове агенције је донекле ослабљена након што њен генерални директор није потврђен на том мјесту још од 2008. године.⁶⁰ Штампани медији дјелују увелико на основу саморегулисања и принципа који су утврђени у Кодексу за штампу БиХ. Приговоре у погледу извјештавања треба да рјешава Вијеће за штампу БиХ, саморегулаторни орган који објављује законски необавезујуће одлуке у медијима.

Петнаест приговора везаних за изборе достављено је РАК-у у периоду кампање. Од њих су три одбијена прије дана избора.⁶¹ РАК је обавијестио ИПМ ОБЕС/ОДИХР-а да су од свих добијених приговора два највише забрињавала (двје локалне јавне ТВ куће које наводно нису омогућиле једнако бесплатно вријеме емитовања политичким субјектима). Та два случаја, међутим, била су такође међу оних 12 који су на дан избора и даље остали неријешени.⁶² Тај релативно мали број званичних приговора у супротности је са бројним усменим приговорима уложеним у вези са неадекватним приступом медијима за кандидате или општим приговорима о медијској пристрасности.

С. РЕЗУЛТАТИ МОНИТОРИНГА МЕДИЈА

Током периода кампање (од 3. септембра до 2. октобра) ИПМ ОБЕС/ОДИХР-а провео је мониторинг медија у емисијама у најгледанијим терминима ТВ станица и садржаје новина о изборима и кампањи.⁶³ Разноврсна стајалишта која су изражавали медији пружила су бирачима прилику да буду добро информисани приликом гласања. Извјештавање о кампањи, међутим, није нудило дубинску анализу платформи кампање, а популистичка

⁶⁰ Према Закону о комуникацијама, генералног директора бира Савјет РАК-а а одобрава Савјет министара. Дискусија везана за етничку припадност у вези са попуњавањем овог мјеста резултирала је тиме да још увијек нема одлуке о именовану.

⁶¹ Двје жалбе су одбијене јер су се односиле на програме емитоване ван времена кампање, а једна је одбијена зато што је била неоснована.

⁶² Члан 45. Закона о комуникацијама 2003, који се тиче рјешавања приговора од РАК-а, не поставља никакве конкретне рокове те специфицира да 'агенција настоји ријешити приговоре у разумном временском року'.

⁶³ ИПМ ОСЦЕ/ОДИХР-а пратио је најгледаније програме државне јавне телевизије БХТ1, јавне телевизије ФТВ у ФБиХ и телевизије РТРС у РС-у, као и четири приватна канала - ОБН, НТВ Наут Сарајево, ТВ1 и ТВБН, те програме вијести приватне ТВ Пинк БиХ. Праћен је и садржај листова *Дневни аваз*, *Дневни лист*, *Глас Српске*, *Независне новине* и *Ослобођење*.

реторика је доминирала над суштинским питањима. Главне партије су у великој мјери користиле плаћено вријеме за оглашавање у медијима у посљедњој недјељи кампање.

Радио-телевизијске организације су пружиле субјектима који су се кандидовали на изборима истинску прилику да пренесу своју поруку бирачима у главним дебатама. Током кампање национални јавни ТВ канали емитовали су више од 40 дебата, усмјерених на политичке субјекте и кандидате који су се такмичили у предсједничкој трци. Неки кандидати из владајућих партија често су одлучивали да не учествују у тим дебатама.

Национални јавни медији поштовали су правне захтјеве за додјелу бесплатног емитовања за политичке субјекте како би пренијели поруке своје кампање бирачима. Као што се то захтијева, радио-телевизијске куће успоставиле су редослијед појављивања жриједом и додијелиле термине под једнаким условима. Кандидати су имали прилику користити три минуте емитовања на БХТВ1, док су ФТВ и РТРС понудили по три односно пет минута.

Многи радио-телевизијски медији одлучили су да извјештавају о дневним дешавањима у кампањама у склопу посебног изборног програма (*Изборне хронике*) у касним вечерњим часовима, док су информативни програми, које гледа шира публика, нудили само ограничено покривање кампања. Информативни програми су пажњу усмјеравали на покривање рада влада и државних званичника, од којих су многи били и кандидати на изборима. Све у свему, медији су поштовали забрану експлицитног помињања партијске припадности представљених званичника, који су били истовремено и изборни кандидати. Извјештавање о кандидатима на праћеним приватним медијима знатно се међусобно разликовало, што одражава не само интензитет активности кампање странака у разним географским подручјима већ понекад и подршку одређеним политичким опцијама.

Све у свему, БХТВ1 је понудио неутрално покривање политичких актера. Његови информативни програми фокусирали су се на активности јавних органа, при чему је званичницима из РС-а посвећивано мање пажње него представницима структура БиХ и ФБиХ. Јавна ТВ БХТ1 није покривала дешавања у кампањи изван својих информативних програма, али је емитирала бројне дебате.

Пристрасност у прилог званичника, носилаца власти, примијећена је у информативним програмима РТРС-а, гдје су Влада РС-а, премијер и предсједник заједно заузимали око 50 одсто извјештаја, при чему је све било позитивно, или неутрално. РТРС-ова *Изборна хроника* презентирала је више од 30 кандидата, међу којима су двије партије, СНСД и СЗДС⁶⁴, заузимале око 10 одсто термина свака у тим програмима.

Програми вијести и актуелности емитирани на јавном емитеру у ФБиХ, ФТВ-у, понудили су више критичког извјештавања о јавним органима власти те донекле показивали тенденцију изношења опозиционих гледишта. Њихове *Изборне хронике* извјештавале су о активностима кампање око 35 кандидата, од чега је највећи удио имао СДП (6,5 одсто).

Међу приватним радио-телевизијама, ТВ1, са сједиштем у Сарајеву (која је почела емитовање као информативни канал неколико дана прије почетка кампање), фаворизовала је владајуће странке у ФБиХ, посебно СБиХ. Информативни програми ТВ1 дали су највећи дио термина Влади ФБиХ (готово 16,8 одсто), СБиХ (14,5 одсто) и СДА (око 13 одсто). Изборне хронике ТВ1 извјештавале су о преко 30 политичких субјеката мада су највећи удио у покривању имале СБиХ (26,5 одсто) и СДА (готово 9 одсто).

⁶⁴

Информативни програми ТВБН, са сједиштем у РС-у, били су усмјерени на политику РС-а и извјештавање о њиховим јавним властима, које је било углавном неутрално. *Изборне хронике* на овом ТВ каналу пружиле су најопсежније извјештавање о дешавањима у кампањи од свих праћених медија, укључујући и јавне; ТВБН је првенствено извјештавао о активностима кључних политичких субјеката у РС-у, међу којима су СДС и СНСД имали највећи удио.

ТВ ОБН, ТВ *Hayat* Сарајево и ТВ Пинк БиХ извјештавали су о изборима у знатно мањој мјери него остали канали. ОБН и ТВ *Hayat* нису имали *Изборне хронике*.

Штампани медији нису законски обавезни да извјештавају непристрасно нити избалансирано. Они су пружили широки дијапазон стајалишта, често показујући пристрасност у прилог или против одређених политичких опција. *Дневни аваз*, дневни лист с највећим тиражом, који је у власништву предсједника СББ-а, дјеловао је као портпарол те партије, чиме је показао велику пристрасност у прилог СББ-а, који је добио готово једну трећину укупног простора резервисаног за политичко извјештавање у том листу, а против других кандидата; на примјер СДА и СБиХ су заузели више од 14 одсто простора извјештавања, и то у изузетно негативном свјетлу. *Ослобођење* је, иако је презентирало широки спектар субјеката, приказивало СББ у негативном свјетлу те такође било критично према СНСД-у. Два листа у РС-у, *Глас Српске* и *Независне новине*, фаворизовала су СНСД и Владу РС-а. *Дневни лист* је био усмјерен на активности партија Хрвата, посебно ХДЗ-а 1990 и ХСП-а.

Х. УЧЕШЋЕ ЖЕНА

БиХ се обавезала поштовати једнакост полова на основу неколико међународних уговора, који су наведени и у њеном Уставу, укључујући Конвенцију УН-а о елиминацији свих облика дискриминације против жена (CEDAW).⁶⁵ Закон о једнакости полова БиХ омогућава учешће жена на свим нивоима јавног живота, укључујући законодавне и извршне органе.⁶⁶ Ефикасни механизми за његово спровођење нису још увијек у потпуности уведени.⁶⁷ Акциони план о једнакости полова (ГАП) за БиХ, усвојен 2006. године у Савјету министара, идентификовао је учешће жена у политичком животу и процесима одлучивања као једно од кључних приоритетних подручја.⁶⁸

Док су законски услови везани за полну избалансираност на партијским листама поштовани, те је 37,7 одсто кандидата у изборним тркама које је пратио ИМП

⁶⁵ БиХ је ратификовала CEDAW 1993. и потом га унијела у свој Устав. Мада Устав БиХ забрањује дискриминацију на основу пола (чланови 1.7. и 2.4), у тексту се не помиње експлицитно једнакост полова.

⁶⁶ Члан 20. налаже да државни органи на свим нивоима организације власти, као и органи локалне самоуправе, укључујући законодавне, извршне и судске власти, политичке партије... осигурају и промовишу једнаку полну заступљеност у процесу управљања, одлучивања и заступања... при чему је једнака заступљеност жена и мушкараца постигнута у случају кад је један од полова заступљен са најмање 40 одсто у органима наведеним у ставу 1. овог члана Закона о једнакости полова БиХ 2003, допуњеног 2009.

⁶⁷ Члан 32. гласи да ће сви државни и ентитетски закони, као и сви други одговарајући прописи, бити усаглашени са одредбама овог закона, најкасније шест мјесеци након ступања на снагу овог закона.

⁶⁸ ГАП је најважнији појединачни стратешки документ за увођење једнакости полова и родних питања у све сфере јавног и приватног живота.

ОЕБС/ОДИХР-а биле жене,⁶⁹ 43 жене (19,28 одсто) изабране су у три парламентарне скупштине. Двије жене и седамнаест мушкараца такмичили су се за Предсједништво БиХ, а једна жена и осамнаест мушкараца за Предсједништво РС-а. Ниједна жена кандидат није била успјешна ни у једној од ове двије предсједничке трке.

Неколико заговорника ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а изразило је забринутост због ограничене улоге жена у политичким партијама уопште, као и због непостојања интереса партија да промовишу жене кандидате током изборних кампања. Једна група невладиних организација је провела кампању у цијелој земљи како би подигла свијест и ојачала учешће жена на изборима. У програмима које је пратио ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а тек је око 10 одсто радио-телевизијских програма било посвећено женама кандидатима. Породично гласање је и даље широко раширена пракса, поготово у руралним подручјима земље.⁷⁰

Једина жена члан ЦИК-а је истовремено и његова предсједница. Жене су заузимале 198 од 515 позиција у ОИК-има, а предсједавале у 42.⁷¹

XI. УЧЕШЋЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Устав БиХ даје значајна политичка права на основу етничке припадности, али, као што је горе наведено, не гарантује једнако уживање активног и пасивног изборног права за све грађане без обзира на њихову етничку припадност. Други важни закони на овом плану укључују Закон о заштити националних мањина БиХ и Закон против дискриминације.

Седамнаест мањинских група службено је признато у БиХ као националне мањине.⁷² Већина тих мањина су бројчано веома мале.⁷³ Најбројнија мањина су Роми са око 9.000 људи према попису становништва из 1991. Широко заступљено стајалиште је да је њихов стварни број знатно већи, при чему процјене варирају између 30.000 и 100.000. ИПМ ОЕБС/ОДИХР-у је скренута пажња да упркос настојањима да се Ромима обезбиједи издавање личних докумената још увијек постоји непознат број бирача Рома без личне карте.

Између 3.900 кандидата који су се такмичили у праћеним изборним тркама само један кандидат је био представник мањине, 139 их је било из реда 'осталих' а 28 'неопредијељених'. Према информацијама доступним ИПМ ОЕБС/ОДИХР-у неколицина кандидата који су се изјашњавали као Роми такмичили су се у разним изборним тркама.

XII. ДОМАЊИ И МЕЂУНАРОДНИ ПОСМАТРАЧИ

⁶⁹ 63 жене (12,3 одсто) и 450 мушкараца је предводило кандидатске листе.

⁷⁰ Двадесет четири одсто посјећених бирачких мјеста.

⁷¹ Повећање од 28,5 одсто у односу на 2006, када је само 30 ОИК-а имало жене за предсједавајуће. Члан 2.14. Изборног закона БиХ гласи да 'састав изборне комисије опћенито одражава једнаку заступљеност оба пола'.

⁷² Државни закон о заштити права особа које припадају националним мањинама (2003, допуњен 2005) наводи Албанце, Црногорце, Чехе, Италијане, Јевреје, Мађаре, Македонце, Нијемце, Пољаци, Роме, Румуне, Русе, Русине, Словаке, Словенце, Турке и Украјинце.

⁷³ Посљедњи попис из 1991. показује да 17 националних мањина укупно чине 0,8 одсто становништва, док 'остали' чине 2,4 а 'Југославени' 5,6 одсто.

Према Изборном закону постоје домаћи и међународни посматрачи акредитовани код ЦИК-а. Домаће групе које нису партијски сврстане могу посматрати изборе на основу изјаве да њихова организација не води никакве активности у име неке политичке партије.

Ове опште изборе примарно су пратили представници политичких субјеката. Укупно 53.738 тих посматрача сертификовано је у ОИК-има. Уз то, ЦИК је сертификовао још 106 појединаца да прате његов рад у ГЦБГ-у у Сарајеву.

Број домаћих посматрача из цивилног друштва био је ограничен. Регистровано је укупно 779 посматрача који су представљали 20 невладиних организација (НВО). Ова бројка је пет пута мања од оне на претходним општим изборима, када су невладине организације биле организоване кроз заједничке активности. Чини се да је та разлика изазвана падом финансијских средстава, док су представници неких невладиних организација изразили мишљење да је тај мањи број домаћих посматрача утицао на транспарентност процеса. Уз то, неке истакнуте невладине организације навеле су да су свој примарни интерес помјериле са праћења избора на друге аспекте, као што је праћење рада изабраних званичника у периоду између избора.

На дан избора, посматрачи из политичких партија су регистровани на више од 97 одсто посјећених бирачких мјеста, а посматрачи из невладиног сектора на само 10 одсто.

ХИИ. ПРИГОВОРИ И ЗАХТЈЕВИ

Прописи који се односе на систем приговора и захтјева утврђени су у Изборном закону, Закону о управном поступку БиХ, као и Упутству ЦИК-а.⁷⁴ Правни оквир за приговоре и захтјеве је свеобухватан и обезбјеђује право кандидата да траже ефикасан и благовремен правни лијек. Амандманима на Изборни закон из 2006. тај систем је у великој мјери поједностављен: нпр. приговоре примају ОИК-и или ЦИК, зависно од правне природе наведеног кршења. На првостепене одлуке ОИК-а може се жалити ЦИК-у. Све одлуке ЦИК-а могу бити предметом судске ревизије пред Жалбеним вијећем Суда БиХ. Судски органи могу такође покренути истрагу по службеној дужности.

Уопштено гледајући, ЦИК је компетентно процесуирао приговоре везане за изборе, али није увијек поштовао законске рокове. Додатни задатак ЦИК-а да истражује и одлучује о могућем сукобу интереса изабраних и именованих званичника представљао је терет за рад комисије и њеног правног одјела, поготово уочи самих избора.

Надаље, ЦИК нема једнообразну и систематичну базу података приговора јер нема централизовану базу података свих приговора уложених у БиХ. ОИК-и такође не архивирају систематски своје приговоре, нити упућују копије приговора или одлука ЦИК-у.

Закон не регулише право на јавну расправу по приговорима и жалбама, што умањује транспарентност. ЦИК може провести расправу током својих сједница,⁷⁵ али он ту могућност није користио током избора 2010. године.

⁷⁴ Упутство ЦИК-а о поступцима за рјешавање приговора и захтјева достављених ЦИК-у и изборним комисијама (29. априла 2010, допуњено 17. јуна 2010).

⁷⁵ Члан 6.6.5. Изборног закона БиХ.

Током периода у којем је ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а посматрао изборе поднесено је укупно 247 приговора. Упркос малом броју приговора, забиљежено је да су се ЦИК и ОИК-и суочавали са све већим тешкоћама у испуњавању законских рокова и одлучивању о приговорима што се примицао дан избора, а поготово током постизборног периода.

Прије дана избора поднесено је укупно 110 приговора ЦИК-у и ОИК-има. Од тога су 53 поднесена прије периода изборне кампање и сви су били прописно процесуирани, иако законски рокови нису увијек поштовани. Већина приговора је била мањег значаја. Одлучено је да се изрекну три новчане казне за кршење прописа везаних за плаћене огласе.

Према ЦИК-у, током периода изборне кампање поднесено је 57 приговора. Од тога је 41 поднесен ОИК-има. ОИК-и су одбацили 27 приговора (11 као неосноване, 3 приговора нису била благовремено поднесена, а 13 због процедуралних грешака). ОИК-и су у три случаја наложили странама да уклоне незаконите постере те досудили новчане казне у преостала три случаја. У вријеме израде овог извјештаја, преосталих осам случајева је још увијек процесуирано. Седам жалби је приложено ЦИК-у против одлука ОИК-а; пет њих је одбачено као неосноване, двије су прихваћене, те је ОИК-има наложено да понове одговарајуће процедуре (један случај је такође укључивао и одлуку о новчаној казни).⁷⁶ Остале три се још увијек процесуирају. Шеснаест приговора је достављено ЦИК-у, углавном везаних за увредљив језик током кампање; ЦИК је одбацио 12 као неосноване, нашао основа за три и одлучио о санкцији.⁷⁷ Један је још процесуиран у вријеме писања овог извјештаја.

За све приговоре уложено је седам жалби Жалбеном вијећу Суда БиХ, што одражава све веће повјерење у одлуке ЦИК-а. Све су биле одбачене.

Дан пред изборе поднесено је 16 приговора за наводна кршења изборне тишине;⁷⁸ четири је ЦИК одбацио као неоснована, а остали се још увијек разматрају без обзира на законски рок од 48 сати.

XIV. ДАН ИЗБОРА

Дан избора одвијао се у сређеној и мирној атмосфери. Нису примијећени озбиљни инциденти током процедуре отварања бирачких мјеста или пребројавања гласова. Бирачки одбори су опћенито били отворени и спремни на сарадњу са посматрачима. Међународни посматрачи запазили су неколико потенцијалних случајева покушаја преваре.⁷⁹

Отварање је праћено на 146 бирачких мјеста. Тај процес посматрачи су процијенили као 'добар' или 'врло добар' у 135 случајева мада све процедуре нису у потпуности поштоване. Посебно, формулар на којем су БО-и требали израчунати број добијених

⁷⁶ ОИК је казнио СДА са 3.000 КМ (1.500 евра) зато што је ставила постере на врата дјечијих вртића. ЦИК је смањило казну на 1.000 КМ.

⁷⁷ Један кандидат Босанске странке је кажњен три пута, укупно 12.500 КМ (6.250 евра), зато што је спријечио новинаре у раду и вријеђао учеснике у телевизијској емисији користећи запаљив језик према другом политичком субјекту и у политичким говорима.

⁷⁸ Члан 7.4. Изборног закона БиХ. Изборна тишина почиње 24 часа прије отварања гласања.

⁷⁹ Покушај гласања на више бирачких мјеста примијећен је на БМ-у 013 у Грудама, а могуће убацивање гласачких листића председавајућег БО-а је примијећено на БМ-у 073Б у Брчком. На 11 БМ-а међународни посматрачи су имали разумну сумњу да су један или више појединачних гласача користили мобилни телефон или дигиталне камере како би, претпоставља се, снимили испуњене гласачке листиће.

гласачких листића и серијске бројеве пластичних сигурносних трака које се користе да се обезбиједи гласачке кутије није био испуњен у 23 односно 22 посматрана случаја. У седам случајева није показана празна гласачка кутија и није била прописно запечаћена. Само један БМ је оцијењен као ‘врло лош’.

ЦИК је пријавио да су сви БМ-и отворени на дан избора. Већина БМ-а отворена је на вријеме; међутим, 16 посматраних БМ-а отворено је са више од 15 минута закашњења због предуге процедуре отварања. Према прописима ЦИК-а, БО је морао ручно пребројати све добијене гласачке листиће и унијети податке у протоколе, што је допринијело кашњењу приликом отварања.

Међународни посматрачи процијенили су процес гласања као ‘добар’ или ‘врло добар’ на 95 одсто посјећених БМ-а. Није било регионалних варијација у укупној оцјени. Негативне оцјене су засноване углавном на непрописном спровођењу изборних процедура и разумијевања процеса гласања од бирача. Такође, кршење тајности гласања примијећено је на 17 одсто посјећених БМ-а, што је укључивало случајеве када бирачи нису прописно пресавили гласачке листиће прије убацивања у кутије.⁸⁰ Процедурални проблеми су примијећени на 15 одсто посјећених БМ-а, укључујући бројеве печата на гласачким кутијама који нису биљежени на одговарајућем формулару (6 одсто) или гласачке кутије које нису прописно запечаћене (3 одсто).

Породично или групно гласање је било широко раширено у цијелој земљи (24 одсто посматраних БМ-а), поготово у руралним подручјима. Поред тога, посматрачи су запазили раширену праксу помагања при гласању, што је законом предвиђено за слијепе, физички онеспособљене или неписмене бираче. Мада законске процедуре прописују да једна особа може помагати само једном бирачу, међународни посматрачи су запазили да су исти појединци помагали неколицини различитих бирача (3 одсто посјећених БМ-а).

Превелика гужва примијећена је у 9 одсто случајева, углавном због непрописног распореда просторије БМ-а (6 одсто) или неадекватних просторија. Гласање за другог примијећено је у 5 одсто посјећених БМ-а. Транспарентност процеса оцијењена је као ‘добра’ или ‘веома добра’ у 95 одсто случајева.

Бројање је праћено на 128 БМ-а. Процес бројања проведен је у присуству посматрача из политичких партија (на 100 од 104 посјећена БМ-а). Трајало је цијелу ноћ због детаљних и комплексних процедура и четири различита типа гласачких листића које је требало избројати на сваком БМ-у. БО је морао бројати гласове прописаним редослиједом (прво за Предсједништво БиХ), што се у великој мјери поштовало.

Процес бројања оцијењен је као ‘добар’ или ‘врло добар’ на 112 посматраних БМ-а (од 123 извјештаја). Мада су бројне процедуралне грешке примијећене током бројања, не чини се да су оне имале утицаја на општу оцјену процеса. Такве процедуралне грешке углавном су се односиле на дјеломично неспровођење детаљних законом прописаних корака приликом утврђивања изборних резултата или њихово обављање прописаним редослиједом: БО-и нису регистровали број неискориштених гласачких листића прије отварања гласачких кутија у 20 случајева, а број бирача који су гласали није утврђен пребројавањем потписа на гласачким листићима у 14 случајева. Међународни посматрачи нису запазили, међутим, ниједан случај намјерног поништавања или другог облика фалсификовања гласова бирача

⁸⁰

Главни кандидат у једној предсједничкој трци обиљежио је свој гласачки листић пред телевизијским камерама.

од чланова БО-а или посматрача. Међународни посматрачи оцијенили су гласање као 'врло лоше' на три БМ-а.⁸¹

Службени формулар који се тиче броја примљених, искоришћених и неискоришћених и уништених гласачких листића није био завршен на 46 БМ-а и нису га потписали сви чланови БО-а на 31 БМ-у. У 33 случаја (од 124 извјештаја) БО је имао проблема у комплетирању протокола о резултатима, а у 19 случајева резултати се нису слагали. Протоколе са резултатима претходно су потписали чланови БО-а на 19 посматраних бирачких мјеста, међутим посматрачи нису запазили ниједан случај намјерног фалсификовања протокола са резултатима.

Уопштено гледајући, транспарентност процеса пребројавања поштована је у већини случајева и оцијењена је позитивно од међународних посматрача на 116 БМ-а. Кршење закона⁸² представљало је то што копије протокола са резултатима нису осигуране међународним посматрачима у 70 случајева те то што резултати нису предочени јавности на 26 БМ-а, чиме је знатно смањена транспарентност изборних резултата на нивоу БМ-а.

На завршетку гласања ЦИК је објавио излазак од 56,28 одсто. Излазак бирача је био нешто виши у ФБиХ (56,42 одсто) у поређењу с РС-ом (55,64 одсто).

XV. ОБЈАВЉИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА И ДЕШАВАЊА НАКОН ИЗБОРА

A. ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ И ОБЈАВЉИВАЊЕ РЕЗУЛТАТА

ЦИК је разрадио детаљне процедуре за обраду изборних резултата. У првој фази, одмах након што су БО-и предали резултате за Предсједништво БиХ ОИК-има, ОИК-и су почели уносити изборне резултате у интегрисани изборни информациони систем који је водио ЦИК. Чини се да је нови систем уношења података за табеларни приказ резултата добро функционисао, што је омогућило ЦИК-у да добија и објављује прелиминарне резултате током изборне ноћи. ЦИК је објавио прелиминарне резултате за Предсједништво БиХ у 23 часа у изборној ноћи, а дјелимичне резултате за све изборне трке до 9 часова сљедећег дана. Прелиминарни резултати подијељени по БМ-има почели су се појављивати на веб-сајту ЦИК-а након затварања гласања, међутим због великог оптерећења веб-сајт ЦИК-а је повремено био доступан и уз врло тешко повезивање, чиме је практично био недоступан до 6. октобра.

Било је неких разлика у томе како су ОИК-и прикупљали протоколе са изборним резултатима од БО-а, што се углавном дешавало због недостатка формализованих упутстава ЦИК-а. Неки ОИК-и су ангажовали 'координаторе' да посјећују БО-е током ноћи како би прикупили протоколе са резултатима са БМ-а, док су други ОИК-и захтијевали од чланова БО-а да им предају протоколе. У неколико посматраних случајева ОИК је вратио протоколе БО-у након што је примијетио проблеме у вези са срањивањем бројки како би се исправиле грешке.⁸³

Табеларни приказ резултата код ОИК-а је, чини се, био добро организован и транспарентан, при чему су чланови ОИК-а добро разумјели процедуре. Услови и ресурси

⁸¹ БМ 026 у Цазину, БМ 010 у Брзи и БМ 011 у Хаџићима.

⁸² Члан 5.26.2. Изборног закона.

⁸³ Као што је примијењено у Тузли и сарајевској Општини Нови Град.

за табеларни приказ су, чини се, били довољни, међутим у неколико случајева транспарентност процеса је била смањена због ограниченог простора.⁸⁴ Домаћи посматрачи, укључујући посматраче политичких партија, опћенито нису били присутни на ОИК-има током процедуре израде табеларног приказа. Међународни посматрачи су имали неограничен приступ и добру сарадњу са ОИК-има. Није било пријава инцидента ни у једном ОИК-у током израде табеларног приказа.

ЦИК је на свој веб-сајт поставио и број неважећих гласачких листића, такође разврстан према БМ-има. Процент неважећих гласачких листића за Предсједништво БиХ био је 9,86 у РС-у и 6,82 у ФБиХ. На дан 5. октобра ЦИК је одговорио на наводе одређених политичких партија и забринутост у медијима због високог броја неважећих гласачких листића, објаснивши како је велики број неважећих гласачких листића био празан највјероватније зато што су бирачи тиме хтјели изразити протест приликом гласања (то је био случај и на претходним изборима).⁸⁵ На дан 20. октобра ЦИК је одлучио да по службеној дужности испита и поново преброји неважеће гласачке листиће за изборе за Предсједништво РС-а за свако од 2.101 бирачког мјеста у РС-у, те позвао невладине организације и кандидате да прате тај процес. Као резултат, ЦИК је утврдио да није било битних разлика између иницијалног и поновно пребројаног броја неважећих гласачких листића.

Укупно 6.503 коверте са гласовима за једну или више изборних трка је искључено из пребројавања гласова, углавном зато што није било копија личних карата или бирачи нису потписали апликацију за гласање.

ЦИК је јавно објавио да је одлучан да истражи све наводе о нерегуларностима током процеса гласања и пребројавања гласова. Закон, међутим, не обавезује ЦИК да размотри спорне или на други начин проблематичне БМ-е до одређеног рока. ЦИК је такође тврдио да не треба обављати било какво поновно пребројавање ако укупна количина оспорених гласачких листића не утиче на додијелене мандате.⁸⁶ Овај аргумент је, међутим, проблематичан пошто је ЦИК могао сам да одлучи о броју поновних гласања која је требало обавити и према томе о броју потенцијално погођених мјеста освојених на изборима.

Једини законски прописани рок за ЦИК је објављивање коначних резултата у року од 30 дана од дана избора (до 2. новембра).⁸⁷ Уз то, ЦИК је сам поставио рок од 20 дана за утврђивање прелиминарних резултата.⁸⁸ Тек након што су утврђени коначни прелиминарни резултати, 18. октобра су кандидати имали могућност да у року од три дана оспоре резултате и захтијевају поновно бројање резултате гласања на БМ-у.⁸⁹

Главни центар за бројање гласова (ГЦБГ) у Сарајеву почео је са радом одмах након затварања избора. ГЦБГ је требао потврдити све резултате са бирачких мјеста путем другог уношења података свих протокола у базу података резултата и рашчишћавања свих грешака које би се десиле током процеса уношења података било на ОИК-има или у ГЦБГ-у. Током овог процеса ЦИК је идентификовао 14 БО-а који нису дали тачне податке

⁸⁴ Као што је примијећено у Фојници, Новом Сарајеву, Брчком, Требињу, Власеници и Фочи.

⁸⁵ За члана Предсједништва БиХ из РС-а 75 одсто свих неважећих гласачких листића је било празно.

⁸⁶ Члан 5.30.6. Изборног закона БиХ.

⁸⁷ Члан 5.32.1. Изборног закона БиХ.

⁸⁸ Правилник о организацији бирачког одбора, члан 48.1.

⁸⁹ Члан 5.30.4.5. Изборног закона БиХ.

приликом извјештавања о резултатима.⁹⁰ ЦИК је одлучио да те гласачке листиће поново преброји (10. и 13. октобра).⁹¹

Домаћи посматрачи су могли пратити процес бројања гласачких листића добијених поштом, у одсуству и непотврђених; међутим, није им дозвољено да прате процес израде табеларног приказа резултата у ГЦБГ-у. ЦИК је тврдио да је присуство посматрача у сали за израду табеларног приказа могло негативно утицати на уредно спровођење процедура израде табеларног приказа.

В. ПРИГОВОРИ

На дан избора, 121 приговор је уложен због наводних кршења изборних правила. Ти приговори су и даље били обрађивани на ОИК-има на крају периода посматрања ИПМ ОЕБС/ОДИХР-а. Недостатак ригорозности у испуњавању законских рокова и недовољна комуникација између ОИК-а и ЦИК-а довела је до кашњења у процесу обраде приговора, што је одгодило и објављивање прелиминарних изборних резултата.

По закону, књигу избора чувају БО-и током процеса гласања, а у њу се биљеже информације везане за гласање и друге догађаје који се дешавају на БМ-има и њиховој околини.⁹² По пријему изборног материјала ЦИК покрене провјеру информација садржаних у гласачким књигама. На дан 10. октобра ЦИК је најавио да је забиљежено 680 запажања везаних за потенцијална кршења, те да ће их ЦИК провјерити како би одлучио о суштини наводних кршења и потенцијалним акцијама које треба предузети. Није успостављен никакав рок за објављивање тих одлука.

Према Изборном закону, када се прелиминарни резултати утврде, након истека свих рокова, укључујући и коначне одлуке о приговорима и жалбама, могу услиједити захтјеви за поновним бројањем гласова. ЦИК је утврдио прелиминарне резултате 18. октобра.⁹³ До 13. октобра ЦИК-у је поднесено 48 захтјева за поновним пребројавањем. ЦИК је одбио четири због тога што су прерано поднесени, а одговорио на 28 приговора да би они могли поднијети захтјеве у року од три дана од тренутка када ЦИК објави утврђене резултате. Остали захтјеви нису још били рјешавани у вријеме припреме овог извјештаја.

Након што су утврђени коначни прелиминарни резултати, ЦИК је добио 101 захтјев за поновно пребројавање. ЦИК је размотрио захтјеве и одлучио да поново проведе пребројавање на 15 бирачких мјеста, као и да поновно преброји све гласачке листиће за кантоналне изборе у општинама Фојница и Витез. Уз то, ЦИК је поступио по сопственој иницијативи одлучивши спровести дјелимично поновно пребројавање за сва бирачка мјеста у Босанској Градишки и Српцу, као и да поновно преброји гласове на три бирачка мјеста.

⁹⁰ У већини ових случајева за појединачне кандидате са кандидатске листе пријављено је да су освојили више гласова него сама листа, што није могуће.

⁹¹ Према члану 5.22.2. Изборног закона ЦИК може одлучити да преброји гласове у ГЦБГ-у ако се учини да гласачки листићи нису пребројани, или ако нису у потпуности или прописно пребројани на БМ-у.

⁹² Члан 5.7. Изборног закона.

⁹³ ЦИК је утврдио рок за утврђивање прелиминарних резултата 20 дана након дана избора, тј. до 23. октобра.

ЦИК је објавио да је укупно наредио поновно пребројавање које се односило на 190 БМ-а и закључио да поновна пребројавања нису утицала на изборне резултате у вези са његовом прелиминарном расподелом мјеста од 18. октобра.

XVI. ПРЕПОРУКЕ

A. ПРИОРИТЕТНЕ ПРЕПОРУКЕ

1. Законски обавезујућа одлука Европског суда за људска права из децембра 2009. године мора се спровести да би се елиминисале законске одредбе које су дискриминаторне против грађана на основу њихове етничке припадности. Ограничења везана за мјесто боравка такође треба елиминисати, а закон допунити у складу с тим. Сви грађани БиХ треба да имају право да се кандидују за изборну позицију и да гласају под једнаким условима у складу са обавезама према ОЕБС-у и међународним стандардима за демократске изборе.
2. Треба наставити настојања да се у потпуности усагласе закони на државном, ентитетским и нивоу Брчко дистрикта да би се ојачала правна извјесност.
3. Власти треба да поново размотре систем расподеле мандата по изборној јединици и разграничење граница изборних јединица како би обезбиједили да број гласова потребних за бирање чланова парламента буде једнак.
4. Власти на државном и ентитетском нивоу треба да ријеше проблем расподеле гласачке опције за особе са боравком у Брчком за опште изборе.
5. Закони који се односе на финансирање политичких партија и кампање могли би се ојачати како би се побољшала транспарентност финансирања изборне кампање кандидата. Детаљни подаци о донацијама, приходима и расходима могли би бити јавно доступни, а спровођење и одговорност могла би се добити због захтјева да се прије дана избора поднесе извјештај о финансирању кампања.
6. Државни и ентитетски закони и други прописи о учешћу жена на позицијама јавног одлучивања требају се усагласити са Законом о једнакости полова. Посебно би Изборни закон БиХ могао бити поново размотрен да би се омогућила већа заступљеност жена као кандидата у изабраним органима и листама кандидата, као и на функцијама у процесу одлучивања у структурама власти и судства.
7. Транспарентност изборних резултата би била побољшана ако би све јавне информације укључивале протоколе са резултатима на нивоу бирачког мјеста и биле објављене на веб-сајту ЦИК-а, укључујући и број неважећих гласачких листића и удио празних гласачких листића.
8. С обзиром на количину посла и процедуралне проблеме који су примијећени на дан избора, треба посветити пажњу повећању професионализма и одговорности БО-а. Комплексна папирологија везана за дан избора сугерише да нагласак треба ставити на обуку чланова комисија на БМ-у како би се искључиво тиме бавили.

В. ОСТАЛЕ ПРЕПОРУКЕ

Правни оквир

9. Амандмани на Закон о сукобу интереса могли би бити размотрени на начин да други надлежни орган имплементира његове одредбе, а ЦИК на тај начин буде ослобођен оптерећења, може се усмјерити само на питања која се односе на изборе.
10. Власти би требало да размотре измјену и допуну Изборног закона БиХ да би се уклонило ограничење које забрањује бирачима да потписују подршку више од једне кандидатуре.
11. Детаљна процедура за верификацију потписа подршке од ЦИК-а требала би бити утврђена законом, чиме би се осигурала конзистентност и правна извјесност процеса верификације. Политичке партије би требало да добију могућност да прате верификацију потписа подршке.

Изборна администрација

12. Спровођење одређених одредби Изборног закона могло би се побољшати на следећи начин:
 - a. Механизми извјештавања између ОИК-а и ЦИК-а треба да се унаприједи да би се појачала тачност и благовремена комуникација.
 - b. Свеобухватна евиденција свих приговора достављених свим изборним комисијама, заједно са системом праћења статуса тих приговора, како би се исфилтрирало испуњавање законских рокова и повећала транспарентност.
 - c. Појачане дискреционе надлежности ЦИК-а да дјелује по приговорима или врши истраге по службеној дужности.
 - d. Јачање људских потенцијала правног и ревизорског одјела ЦИК-а.
13. Како би се поправила постојећа пракса у којој политички субјекти тргују позицијама у комисији на БМ-у, закон би могао бити измијењен и допуњен на такав начин да политички субјекти дају листу потенцијалних кандидата за БО-е прије него што се проведе жријебање на ОИК-у, а не послије.

Образовање бирача

14. Бирачи би могли имати корист од разних типова програма образовања бирача, који укључују:
 - a. шире аспекте процеса гласања (поред тога како обиљежити разне гласачке листиће), укључујући сензибилизирање бирача према питањима као што су породично и групно гласање,
 - b. оне који су усмјерени посебно на мањинске бираче. Развој и спровођење таквих програма требало би да се уради у тијесној сарадњи са релевантним цивилним организацијама мањина с обзиром на услове конкретних заједница, као што је (функционална) неписменост, ниво образовања и језичке потребе,
 - c. што се тиче одредби за гласање изван земље, оне укључују програме информисања о бирању за боље спровођење законских одредби којима се избјеглице могу регистровати да гласају први пут.

Медији

15. Треба размотрити увођење јасних рокова за РАК како би благовремено рјешавао приговоре везане за активности радио-телевизијских станица. РАК би требао размотрити систематско покривање избора од радио-телевизијских станица и њихово придржавање правила и прописа.
16. Могла би бити већа објективност и разноликост у извјештавању јавних радио-телевизија, поготово када се извјештава о активностима државних органа, што би се могло постићи кроз пуно поштовање уређивачке независности.

Финансирање кампање

17. Треба увести рокове за ЦИК да изврши ревизију финансирања кампање. ЦИК би требало да ојача своје ресурсе како би омогућио прописну, тачну и благовремену ревизију.
18. Изборни закон БиХ могао би се побољшати тако што би се уклонила обавеза кандидата да подносе изјаве о имовинском стању, док би се ова обавеза чувала за све изабране кандидате на почетку и по истеку њихових мандата. Јавна одговорност би могла имати користи од вјеродостојног система провјере изјава о имовинском стању.

Учешће жена

19. Политичке партије требало би да се охрабрују да промовишу једнакост полова и предузимају акције да појачају учешће жена у партијском вођству и изборним листама, да повећају видљивост жена кандидата током изборних кампања те систематски интегришу питања везана за родна питања као дио партијских платформи.

Учешће националних мањина

20. Релевантни органи треба да предузму одлучне мјере да ријеше преостале случајеве недостатка личних карата међу ромском популацијом и спријече појаву нових случајева кроз уклањање административних препрека (нпр. ненаплаћивање такси за издавање докумената, укидање такси које се примјењују за издавање докумената и увођење неограниченог важења родних листова), тако да ромска популација може уживати своје право на гласање.

Дан избора

21. Тачност, одговорност и квалитет изборног процеса могли би имати користи од бољег квалитета изборног материјала. Гласачки листићи за гласање поштом могли би се штампати у различитој боји како би се избјегла потенцијална злоупотреба за гласање умјесто друге особе. Како би се избјегле преваре у коришћењу гласачких листића који нису у прописаном облику, гласачки листићи би се могли штампати са сигурносним узорком. ЦИК би такође могао размотрити коришћење прозирних гласачких кутија како би се повећала транспарентност изборног процеса.
22. Процес гласања на БМ-у могао би бити бољи ако би се поједноставиле одређене процедуре на дан избора. На примјер, гласачки листићи не треба да се броје ручно

прије отварања на БМ-у како би се избјегла кашњења отварања. Од БО-а не би требало захтијевати да задржавају личне документе посматрача јер то резултира додатним и непотребним административним компликацијама.

23. ЦИК би требао у потпуности да проведе одредбе закона како би обезбиједио акредитованим посматрачима копије протокола са резултатима.
24. Транспарентност рада изборних комисија током уношења података о резултатима могла би да се побољша тако да посматрачи могу приступити свим фазама процеса, укључујући израду табеларног приказа и верификацију унесених података у ГЦБГ-у у Сарајеву.
25. Спори процес бројања поштанских гласачких листића, гласачких листића у одсуству и непотврђених гласачких листића те централна контролна провјера и табеларни приказ података из свих протокола са резултатима ГО-а у ГЦБГ-а у Сарајеву требало би убрзати, те установити краће рокове за производњу коначних изборних резултата. У том погледу закон би требао укључити одредбу да се поштански гласови пребројавају само ако се добију до завршетка гласања.

АНЕКС: КОНАЧНИ РЕЗУЛТАТИ

ПРЕДСЈЕДНИШТВО БиХ

Гласачи у ФБиХ: Важећи гласови: 1.023.150
(Редовни: 1.008.667. Поштом: 9.219. У одсуству/мобилно/у
иностранству у конзуларним представништвима: 4.977.
Потврђени непотврђени гласачки листићи: 287)
Неважећи гласови: 74.906 (6,82%)

Гласачи у РС-у: Важећи гласови: 604.370
(Редовни: 589.086. Поштом: 10.713. У одсуству/мобилно/у
иностранству у конзуларним представништвима 4.356.
Потврђени непотврђени гласачки листићи: 215)
Неважећи гласови: 66.147 (9,86%)

Бошњачки члан:

Бр.	Име кандидата	Странацка припадност	Број гласова	Процент
1	БАКИР ИЗЕТБЕГОВИЋ	СДА (Странка демократске акције)	162.831	34,86%
2	ФАХРУДИН РАДОНЧИЋ	СББ БиХ (Савез за бољу будућност) - Фахрудин Радончић	142.387	30,49%
3	ХАРИС СИЛАЈЦИЋ	СБиХ (Странка за БиХ)	117.240	25,10%
4	ИБРАХИМ ЂЕДОВИЋ	ДНЗ БиХ (Демократска народна заједница БиХ)	13.369	2,86%
5	МУЈО ДЕМИРОВИЋ	БПС (Босанска патриотска странка БиХ) - Сефер Халиловић	8.951	1,92%
6	ЏЕМАЛ ЛАТИЋ	А-СДА (Странка демократске активности)	8.738	1,87%
7	ИБРАХИМ СПАХИЋ	ГДС БиХ (Грађанска демократска странка БиХ)	6.948	1,49%
8	ИЗУДИН КЕШЕТОВИЋ	БОСС (Босанска странка) - Мирнес Ајановић	4.228	0,91%
9	АИДА ЈУСИЋ	Независна кандидаткиња	2.347	0,50%

Хрватски члан:

Бр.	Име кандидата	Странацка припадност	Број гласова	Процент
1	ЖЕЉКО КОМШИЋ	СДП БиХ (Социјалдемократска партија БиХ)	337.065	60,61%
2	БОРЈАНА КРИШТО	ХДЗ БиХ (Хрватска демократска заједница БиХ)	109.758	19,74%
3	МАРТИН РАГУЖ	Хрватска коалиција ХДЗ 1990 – ХСП БиХ	60.266	10,84%
4	ЈЕРКО ИВАНКОВИЋ ЛИЈАНОВИЋ	НСРЗБ (Народна странка Радом за бољитак)	45.397	8,16%
5	ПЕРО ГАЛИЋ	Независни кандидат	1.581	0,28%
6	МИЛЕ КУТЛЕ	Независни кандидат	1.069	0,19%

7	ФЕРДО ГАЛИЋ	Независни кандидат	975	0,18%
---	-------------	--------------------	-----	-------

Српски члан:

Бр.	Име кандидата	Странацка припадност	Број гласова	Процент
1	НЕБОЈША РАДМАНОВИЋ	Коалиција СНСД-СП (Савез независних социјалдемократа – Социјалистичка партија)	295.629	48,92%
2	МЛАДЕН ИВАНИЋ	Коалиција Заједно за Српску	285.951	47,31%
3	РАЈКО ПАПОВИЋ	Савез за демократску Српску	22.790	3,77%

ПРЕДСЈЕДНИШТВО РС-а**Важећи гласови: 632.674****(Редовни: 613.648. Поштом: 12.579. У одсуству/мобилно/у иностранству у конзуларним представништвима: 6.190. Потврђени непотврђени гласачки листићи: 257)****Неважећи гласови: 38.082 (5,68%)**

Бр.	Име кандидата	Странацка припадност	Број гласова	Процент
1	МИЛОРАД ДОДИК	Коалиција СНСД-ДНС-СП	319.618	50,52%
2	ОГЊЕН ТАДИЋ	Коалиција Заједно за Српску	227.239	35,92%
3	ЕНЕС СУЉКАНОВИЋ	СДП (Социјалдемократска партија БиХ)	15.425	2,44%
4	ШЕВКЕТ ХАФИЗОВИЋ	СДА (Странка демократске акције)	14.843	2,35%
5	МУХАРЕМ МУРСЕЛОВИЋ	СБиХ (Странка за БиХ)	14.177	2,24%
6	ДРАГАН ЂУРЂЕВИЋ	СРС (Српска радикална странка) - Др Војислав Шешељ	8.178	1,29%
7	ЕМИЛ ВЛАЈКИ	НДС (Народна демократска странка)	6.101	0,96%

ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ БиХ**Гласачи у ФБИХ:****Важећи гласови: 1.020.293****(Редовни: 1.005.334. Поштом: 9.417. У одсуству/мобилно/у иностранству у конзуларним представништвима: 5.238. Потврђени непотврђени гласачки листићи: 252)****Неважећи гласови: 78.009 (7,10%)**

Бр.	Политичка странка/Коалиција	Број гласова	Процент	Мјеста	Директно	Комп. мјеста
1	СДП БиХ (Социјалдемократска	266.023	26,07%	8	6	2

	партија БиХ)					
2	СДА (Странка демократске акције)	197.922	19,40%	7	7	
3	СББ БиХ (Савез за бољу будућност БиХ) - Фахрудин Радончић	124.114	12,16%	4	3	1
4	ХДЗ БиХ (Хрватска демократска заједница БиХ)	112.115	10,99%	3	2	1
5	СБиХ (Странка за БиХ)	74.004	7,25%	2	1	1
6	Хрватска коалиција ХДЗ 1990 - ХСП БиХ	49.549	4,86%	2	1	1
7	НСРЗБ (Народна странка радом за бољитак)	49.050	4,81%	1		1
8	ДНЗ БиХ (Демократска народна заједница БиХ)	14.843	1,45%	1	1	

Гласачи у РС-у:**Важећи гласови: 621.276****(Редовни: 602.092. Поштом: 12.549. У одсуству/мобилно/у иностранству у конзуларним представништвима: 6.389. Потврђени непотврђени гласачки листићи: 246)****Неважећи гласови: 49.669 (7,40%)**

Бр.	Политичка странка/Коалиција	Број гласова	Процент	Мјеста	Директно	Комп. мјеста
1	СНСД (Савез независних социјалдемократа) - Милорад Додик	269.009	43,30	8	6	2
2	СДС (Српска демократска странка)	137.844	22,19	4	3	1
3	ПДП (Партија демократског прогреса)	40.070	6,45	1		1
4	ДНС (Демократски народни савез)	28.511	4,59	1		1

ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ ФБиХ**Важећи гласови: 1.023.529****(Редовних: 1.008.495. Поштом: 9.447. У одсуству/мобилно/у иностранству у конзуларним представништвима: 5.300. Потврђени непотврђени гласачки листићи: 287)****Неважећи гласови: 74.542 (6,79%)**

Бр.	Политичка странка/Коалиција	Број гласова	Процент	Мјеста	Директно	Комп. мјеста
1	СДПБиХ (Социјалдемократска партија БиХ)	251.053	24,53%	28	20	8
2	СДА (Странка демократске акције)	206.926	20,22%	23	17	6
3	СББ БиХ (Савез за бољу будућност БиХ) - Фахрудин Радончић	121.697	11,89%	13	11	2

4	ХДЗ БиХ (Хрватска демократска заједница БиХ)	108.943	10,64%	12	10	2
5	СБиХ (Странка за БиХ)	78.086	7,63%	9	8	1
6	НСРЗБ (Народна странка Радом за бољитак)	48.286	4,72%	5		5
7	Хрватска коалиција ХДЗ 1990 – ХСПБиХ	47.941	4,68%	5	4	1
8	А-СДА (Странка демократске активности)	19.254	1,88%	1	1	
9	ДНЗ БиХ (Демократска народна заједница БиХ)	15.082	1,47%	1	1	
10	СНСД (Савез независних социјалдемократа) - Милорад Додик	9.505	0,93%	1	1	

НАРОДНА СКУПШТИНА РС-а

Важећи гласови: 633.429

(Редовни: 614.182. Поштом: 12.533. У одсуству/мобилно/у иностранству у конзуларним представништвима: 6.449. Потврђени непотврђени гласачки листићи: 265)

Неважећи гласови: 37.301 (5,56%)

Бр.	Политичка странка/Коалиција	Број гласова	Процент	Мјеста	Директно	Комп. мјеста
1	СНСД (Савез независних социјалдемократа) - Милорад Додик	240.727	38,00%	37	28	9
2	СДС (Српска демократска странка)	120.136	18,97%	18	14	4
3	ПДП (Партија демократског прогреса)	47.806	7,55%	7	5	2
4	ДНС (Демократски народни савез)	38.547	6,09%	6	4	2
5	Социјалистичка партија и Партија удружених пензионера	26.824	4,23%	4	3	1
6	Демократска партија - Драган Чавић	21.604	3,41%	3	1	2
7	СДП БиХ (Социјалдемократска партија БиХ)	19.297	3,05%	3	2	1
8	СДА (Странка демократске акције)	16.861	2,66%	2	2	
9	СРСРС (Српска радикална странка РС-а)	15.166	2,39%	1	1	
10	НДС (Народна демократска странка)	13.440	2,12%	2	2	

О ОЕБС/ОДИХР-у

Уред за демократске институције и људска права (ОЕБС/ОДИХР) главна је ОЕБС-ова институција која помаже државама чланицама 'да осигурају пуно поштовање људских права и темељних слобода, да се придржавају владавине права те да промовишу принципе демократије и (...) да граде, јачају и штите демократске институције, те промовишу толеранцију у цијелом друштву' (Хелсиншки документ 1992). Ово се наводи као хумана димензија ОЕБС-а.

ОЕБС/ОДИХР, који има сједиште у Варшави (Пољска), настао је као Уред за слободне изборе на Паришком самиту 1990. и почео је дјеловати у мају 1991. Годину дана касније назив Канцеларије је промијењен како би одразио његов проширени мандат, који сада укључује људска права и демократизацију. Данас Канцеларија упошљава 130 људи.

ОЕБС/ОДИХР је водећа агенција у Европи на пољу **посматрања избора**. Сваке године он координира и организује распоређивање хиљада посматрача како би процијенили да ли се избори у регији ОЕБС-а проводе у складу са обавезама према ОЕБС-у, другим међународним стандардима за демократске изборе и националним законодавством. Његова јединствена методологија осигурава дубински увод у изборни процес у његовој потпуности. Кроз пројекте помоћи ОЕБС/ОДИХР помаже земљама чланицама да побољшају свој изборни оквир.

Активности **демократизације** Канцеларије укључују владавину права, законодавну подршку, демократско управљање, миграције и слободу кретања те једнакост полова. ОЕБС/ОДИХР проводи један број циљаних програма помоћи годишње, у тежњи да развије демократске структуре.

ОЕБС/ОДИХР такође помаже земљама чланицама у испуњавању њихових обавеза промоције и заштите **људских права и основних слобода**, што је у складу с ОЕБС-ом у погледу хумане димензије. То се постиже кроз рад са разним партнерима на јачању сарадње, изградњи капацитета и пружању стручног знања у тематским подручјима која укључују људска права у борби против тероризма, јачање заштите људских права жртава трговине, образовање на пољу људских права, те обуку, мониторинг људских права и извјештавања, као и људска права и сигурност жена.

На пољу **толеранције** и **недискриминације** ОЕБС/ОДИХР пружа подршку земљама чланицама у јачању њиховог одговора на злочине из мржње и појаву расизма, ксенофобије, антисемитизма и других облика нетолеранције. Активности ОЕБС/ОДИХР-а везане за толеранцију и недискриминацију усмјерене су на сљедећа подручја: законодавство; обуку о спровођењу закона; мониторинг, извјештавање и праћење одговора на злочине и инциденте мотивисане мржњом; као и образовне активности на промоцији толеранције, поштовања и узајамног разумијевања.

ОЕБС/ОДИХР пружа савјете земљама чланицама о њиховим политикама о **Ромима и Синтима**. Он промовише јачање капацитета и умрежавање међу заједницама Рома и Синтија, те охрабрује учешће представника народа Роми и Синти у органима за дефинисање политика.

Све активности ОДИХР-а спроводе се у тијесној координацији и сарадњи са земљама чланицама ОЕБС-а, ОЕБС-овим институцијама и операцијама на терену, као и са другим међународним организацијама.

Више информација је доступно на веб-сајту ОДИХР-а (www.osce.org/odihr).